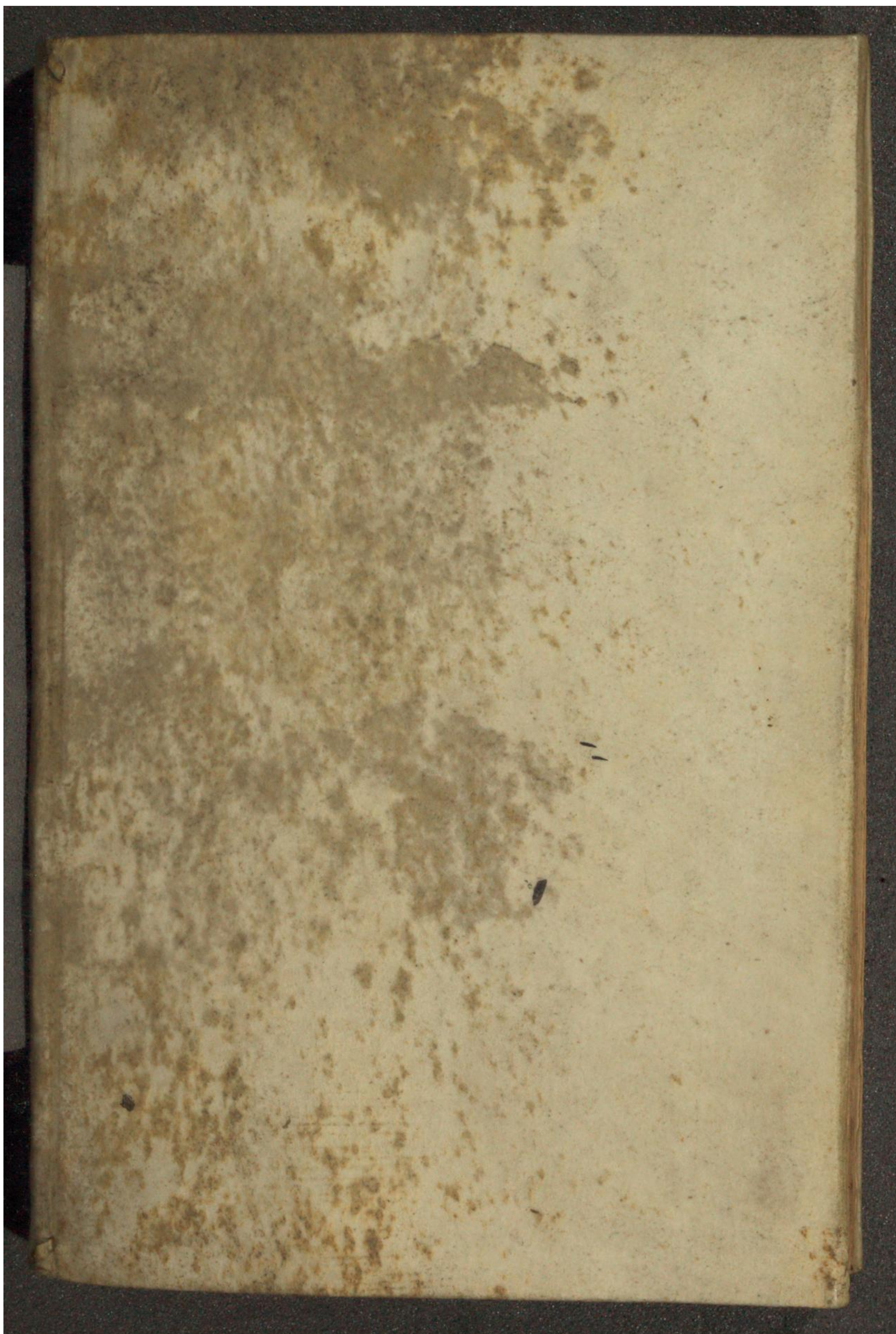
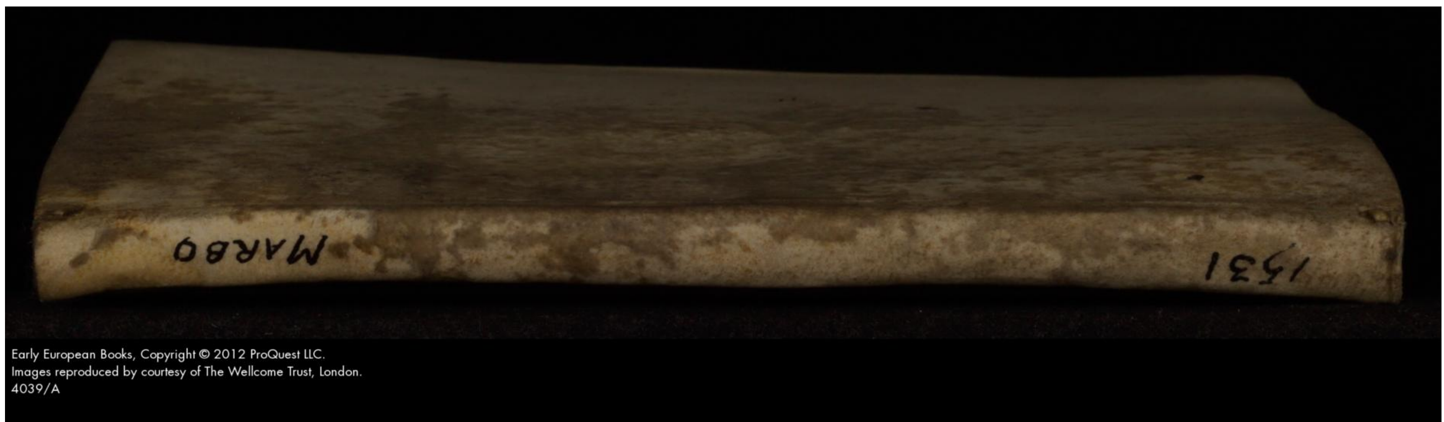
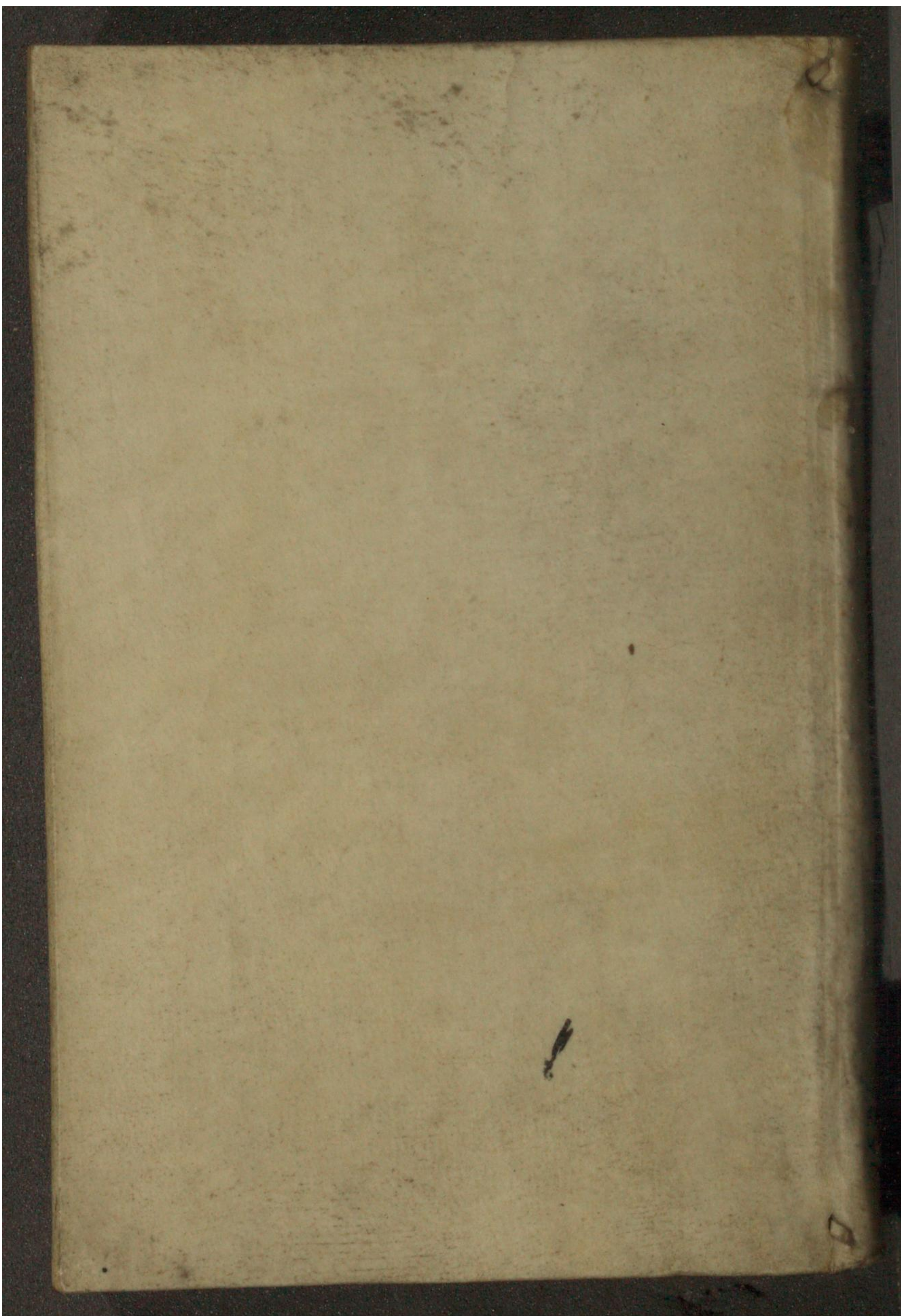

MARBO
1531

conf. Titelblatt

N.IV.h Joh. Beckmann
MARBODUS Professor in Göttingen
geb. 1739
4039/A gest. 1811.

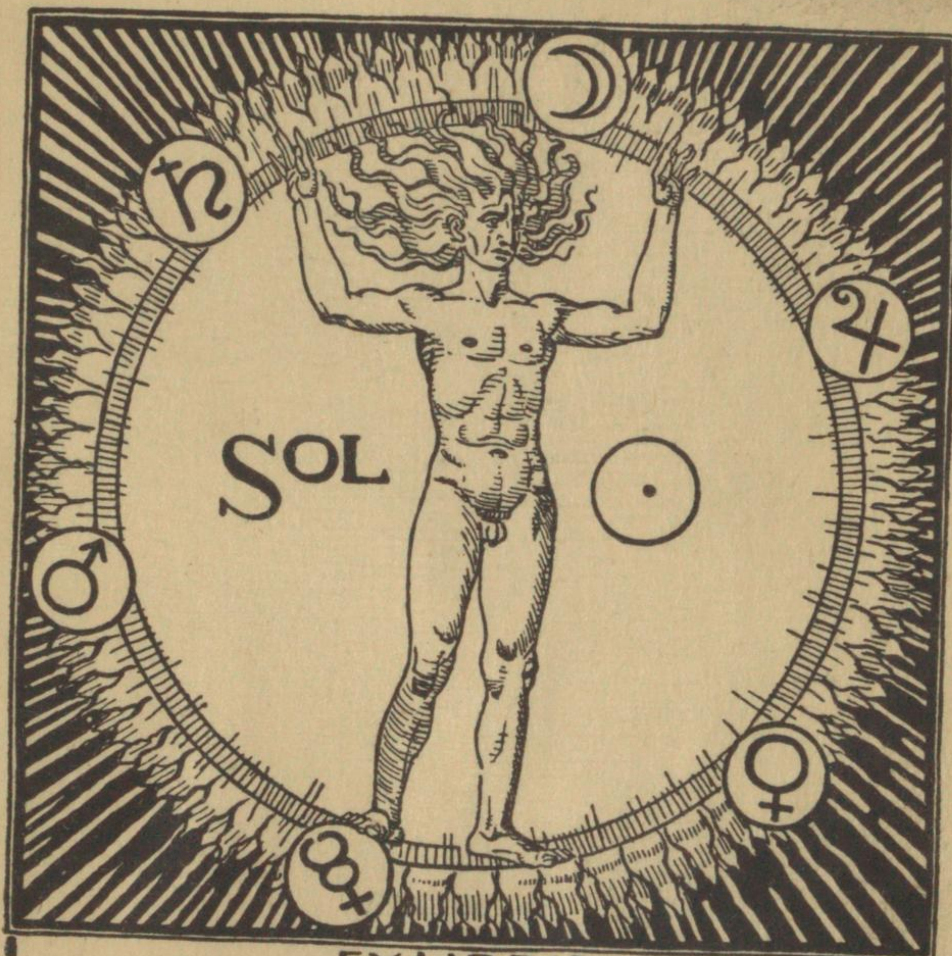
Verfasser der
Beiträge z. Geschichte
der Erfindungen.
Leipz. 1784–1805.

[illegible]

Ferguson II, 74.

20 / 45
[illegible]

SOL
I
D

MARBO-
DEI GALLI POETAE VE-
tustissimi de lapidibus pretiosis Encheri-
dion, cum scholijs Pictorij Vil-
lingensis.

EIVSDEM PICTORII DE
lapide molari carmen.

Lectori.

Qui cupis emunctim gemmarum scire medullas,
Huc uenias, totum continet iste liber:
Qui decies senis capitellis nomina dicit,
Et species, patrias, quid ualeantq; simul.

ANNO M. D.
XXXI.

Johann Beckmann.
Göttingen 1784.

D. VDALRICO VVIRTNER patritio & senatorij ordinis primati integerrimo, artiumq; optimarum magistro celebri, Pictorius apud nobile Brisacogeæ Friburgum scholasticæ iuuentutis moderator. S. dicit.

VENIT NVPER AD MANVS nostras (integerrime uir) Marbodei Galli de lapidib. pretiosis Enchiridion, antiquitatis gemma quædam, hactenus paucis admodum obuia, præsertim cum tam diu in librorũ nostri alicuius amici singularis puluerulenta delituisset supellectile, sed cum ex nois uetustate uelut illectamento, tum etiã ex uerborum lenocinio minime infelicis et ad phrasim certe frugalissimũ Poetæ tangerer, libuit scholijs ex authorũ pœnu adnotatis hũc musis utcunq; iuuantibus ad uberiorem intellectũ illustrare, illustratum in publicũ ædere: non tamẽ nisi tutore quem pupillis addere consentaneũ est adhibito, ad omnem uidelicet impetuosum calũniatoris flatum instructum. Diu autẽ mihi cogitanti quem huic pxouinciæ uirum admittere consultum foret et tutum, hinc te qui ex grauitate cõsulari, tum ab inuidorũ criticorũ erugine & rubigine illas mei ingenij primitias tueri potes, tum quia animum synceritate uirtutis habes & ad eiusmodi studia promptum, cæteris anteposui.

posui. Et quum hactenus me incredibili fueris beneuolentia prosequutus, musarum mearũ te capio patronũ & dominũ, cuius sit liber, cuiusq; Pictorij munusculũ, ut si quando à tuis continuis consulatus administrationibus uacaueris, animum ualeas relaxare. Duo tamen sunt quæ in hoc munusculo nostro peruelim et opto pro tua humanitate perpendas. Alterũ autoris huius Marbodei Galli dignitas mirifica, & celebranda carminis facilitas. Alterum animi mei propensio & uoluntas optima, quã ꝓ officio haberi par est, ad id omẽ perficiẽdũ quod gratum acceptumq; tibi existimem futurum. His assequutis Caristij Calicratis superasse facultates haud magni faciam. Valeto ac Pictorij tui clientuli immemor sis nunq̃. Datũ Friburgi anno uirginei partus sesquimillesimo tricesimo.

PICTORIVS LECTORI CANDIDO S. D.

HAbes hic (candide Lector) in Marbodei Galli Poetæ uetustissimi encheridion annotationes à nobis triuiali admodũ stilo congestas, præsertim cum plus interpretationi quàm uerborũ elegantiæ hic studuerimus, ad omnia ferè authorũ rationibus adiunctis, Plinium sequuti, qui ingenue fatetur ubiq; per quos sua composuerit, tacite innuens eum improbe facere qui in alieno libro per se ingeniosus esse studeat. Veniam igitur dabis candide lector, si quid usquam hic peccatum sit, rabiem furibundã in nos cohibiturus.

PROOEMIVM.

VEtustum sane institutũ, ut poetã interpretaturus illius noĩs et uitæ mentionem faciat. Deinde libri titulũ, carminis qualitatẽ, librorũ numerũ et poetæ intentionem enarret. Poetæ igitur nomen est Marbodeus Gallus, Nam sic nostri exemplaris initiũ habuit. At de uita illius multa scribere ambiguũ est, q̃a uel propter materiam in eo contentam, Vel temporum

uetu-

uetustatem, neglectus ita latuit, ut uix tandem in nostri seculi commodum prodierit, tametsi non dubito eum à doctissimis ad limam rectiorem esse politum, etiam nostris temporibus. Quoniam illius poetæ uersus crebro apud Vincentium in speculo naturali, & apud Barptholome. Anglicũ lib.16. citatos inuenio. Non tamen bene admodum sonantes, & ad poeticas regulas emendatos, ut hij sunt: Qui quidem Encheridion hoc lapidarium sæpiuscule appellitant. Cui cordi est uerũ perscrutari, tale speculũ lib.9. ferè singulis capitibus euoluat, & in multis Anglicũ, qui ut suas rerum proprietates authoritate roboret, frequẽter citat hoc manuale.

Libello nomen Encheridion quod pugionẽ aut manuariam tabellam, teste A. Gellio lib.20. uocant, inditũ reperi.

Carminis qualitas est, nõ grandiloqua neq; sublimis. Nam de lapidibus scripsisse humili genere, uniformi, & puro heroico satis esse quis inficias iret?

Vnicus est liber poetæ animum & beneuolentiam in amicos referens, quem tribus ut multis cõmunicaturum se ostendit in præfatione sua, propter frugem & commodũ, quæ omnia ex hoc Encheridio uenari licet Quoniam multos in se contentos habet lapides, quibus si rite utaris, facile omnigenis morborũ generibus medebere. Reliqua ex scholijs nostris coll gas.

Stanvil, Barthelom.

ENCHIRIDI=
ON MARBODEI GALLI DE
lapidibus pretiosis.

PREAEFATIO.

NVLVS VT GEMmã digitis aptandus haberet,
Dicitur in primis fecisse Prometheus usum,
Caucaseæ rupis quem lucida fragmina ferro
Inclusisse ferunt, digitoq; recepta tulisse.
Aetas posterior iunxit speciosa metalla,
Et lapides claros, adiecit & insuper artem,
Insuetamq; manum triplici uestiuit honore.
Sed fraus intactum quia nil humana relinquit,
Inuida naturam dum scilicet ars imitatur,
Veras à falsis labor est discernere gemmas,
Callida quas dederit uitro simulare doloso,
Dum ueram species mentitur adultera formam.
Inde fit ut uirtus gemmarum nulla putetur,
Ignaros quoties tentata probatio fallit.
Sed ueræ species fuerint si rite sacratæ,
Effectus miri procul ambiguo comitantur.

Gemmis

Gemmis à Gummi nomen posuere priores,
Quod transplenderent gummi splendentis adinstar.
Quæ non translucent cæcas uoluere uocari.
Nomine sed lapidum species signantur utræq;,
Propter quod lapidum titulo liber iste uocatur.

Fecisse Promotheus) Consentit huic inuentioni non admodum Plin.lib.33.cap.1.& in procemio lib.37.ut pote cui fabulosa uideatur. Nam quod Promotheo anulum ferreum ascribant, magis uinculum quàm gestamen ornatus in digito esse asserit. At cur uinculũ intelligi uelit Plinius, apertißime patet ex Luciano, qui Promotheũ uinculis quibusdam fortißimis Caucaso adligatum fuisse effinxit Glossa.

Anulus) Super anulis nempe, q̄d phisicus, æstiuus, leuis, pronubus, lege Ludouic. Cœlium antiq.lect. lib. 3.cap.26.qui eam rem non ineleganter tractauit.

Digitis aptandus) Anulum in digito, qui minimo uicinus est, quem medicinalem uocant, gestari debere, ex autoribus cognoscitur. Constat enim neruum ab eo uno digito ad cor hominis pergere ac peruenire, ut ita non inscitum receptum uideri poßit eum potißimum tali honore decorandum, qui continens & quasi cõnexus esse cum principatu cordis uideatur. Lege Macrob.lib.7. cap.13. Satur. A.Gell.lib.10.cap.10.

Promotheus) Promothei in caucaso mõte religati me

nit Quint. Curtius rerum gestarum Alex. Mag. lib. 6. Quid aũt Caucasus Strabo Geogra. lib. 11. dicit. Et q̃a notæ sunt eiusmodi historiæ, prætereundas censuimus.

Speciosa metalla) Scribunt quidam q̃ antiquitus aut homicidæ aut adulterantes simiam circũferre quoquo irent, sint coacti, hac tamen lege, ut simiæ anum is q̃ crimẽ patrasset ad os suum haberet. At quia id probri excessum plus æquo uehementem præseferebat, statuerint ut simiæ loco à ceruice pendentis, anulum ferreũ in digito haberet flagitij symbolum. Quod quidem Romanis nobilibus cum pulchrum uideretur, & magis honestum q̃ dedecoris, aureos fecerunt, pessima uitæ scelera (si Plin. credendũ) quibus post usi sunt ad nostra secula. Habes tamen apud Plin. multa alia. Hæc saltẽ apposuimus enarraturi quæ metalla post ferrum ætas posterior adiecerit anulo.

Et claros lapides) Gemmæ olim anulis inclusæ in effigies uarias per sculptores formabantur signandi gratia. Quemadmodum D. Augustus initio imperij Spinge signauit, mox Alex. Magni imagine, nouissime sua, ut referunt Plin. lib. 37. cap. 1. & Suet. in uita Augusti.

Nihil tamen uetat quod lapides aliquando non arte, sed natura (rerum magistra) in effigies formatos inueniamus. Talem Pyrrhus habuit, qui contra Romanos bellum gessit. Vide Plin. lib. 37. cap. 1. & Vincentium in speculo nat. lib. 9. Tit. 35. ubi consimiles sunt adscripti,

& à rege

& à rege quodam Persarũ in templo Apollinis signati. Habes quoq; graue adeo testem Albert. de mineral. lib. 1. tract. 2. cap. 8.

Artem adiecit) Dioscorides sculptor in gemmarũ artificio optimus, D. Augusto gemmam signatoriam fecit multa arte adhibita. Necnõ Samius Theodorus Policrati Samiorum regi smaragdum suum uel sardonicem, ut Plinius & Vincentius lib. 9. Tit. 31

Triplici honore) Metallo, lapide, & arte.

Sed fraus intact.) In herbis quidem est mediatrix operatio naturæ (ut est in libro de natura rerum) uidelicet q per hanc aut calidæ aut frigidæ sint. Sed in lapidibus est uirtus adeo perfecta, ut sine ullo medio tantum à Deo uenire credatur. At fraudulenta intantũ est nostra ætas, ut nihil (licet à Deo uim habeat suam) intactum, uel ut Plinius. 14. ait, intentatum permittatur. Vnde non minus recte q̃ eleganter idem Plin. dixit li. 7. cap. 28. Plurimũ refert in quæ cuiusq; rei uirtus tempora inciderit.

Inuida ars) Alchumiam aut Calchomiam innuit, quibus Mangones astuta & ingeniosa solertia in uendendis gemmis hominibus imponunt, ut deceptorias uł adulteratas, aut quas ficticias uocant, loco uerarum nõ sine magno lucro (quia nõ est fraus uitæ lucrosior gemmis, teste Plin. lib. 37. cap. 12.) exponant: Nempe cũ lapis minoris pretij accipit formam alterius maioris, Vt

cũ perforant Ametistũ & implent furtiuo colore: Vel cum ex Cristallo smaragdum faciunt, unde uera à falsis discernendi magna difficultas innata, inquit idem Plinius in præfato libro.

Tentata prob.) Experimẽta quatuor modis cõstare inuenio, Primũ pondere, nam artificiales lapides sunt plerũq; leues, naturales, põderosi, smaragdũ excipias. Secundũ, omnes cognoscendi naturales non accipiunt limam, nisi smaragdus et Topazion. Tertiũ, lapis natura formatus quo magis inspicias, eo magis delectat & pascit oculos, sed non saciat. Quartũ, ignis est gnomon & certißimus index. Adulterati enim per hũc uel consumuntur uel maculas accipiunt peregrinas, cum ueri euadant illæsi, excepto Chrysolectro. Sed cui hæc non satis sunt legat Plinium lib. 37. cap. 13. Et speculum naturale lib. 9. Titulo. 33.

Rite sacratæ) Sacratæ pro ueneratæ positum est, nam adeo uenerationem suam expetũt, ut Diadochos (quã Plin. credius) si mortuo applicatur uim omnẽ amittit, Hephestites, nisi hominis sinistrum latus ubi cor est occupet, desinit esse quod est. Smaragdũ regem quendã Vngariæ in anulo coitus hora cum uxore sua habuisse constat, sed lapidem propter impatientiam non seruatæ castitatis in tres partes diuisum, scribit Alber. lib. 2. mineral. cap. 17. Et Siluaticus Pandecta. cap. 472.

Gẽmis à gũ.) Huc testẽ adducendũ habeo Isido. li. 16.

Catholica

CATHOLICA PROBANDARVM gemmarum ex Plin.lib.37.cap.12.& .13.

Cauæ aut extuberantes uiliores uidētur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur. Deinde quæ uocatur lenticula. Postea clypeidos & rotunda. Angulosis minima est gratia. Translucentes authores matutino probari censent. Aut si necesse est in quartam horam; postea uetant.

LAPIDIBVS INESSE VIRES.

EVax rex Arabum fertur scripsisse Neroni,
Qui post Augustum regnauit in orbe secundus,
Quot species lapidis, quæ nomia, quiúe colores,
[illegible]q; sit his regio, uel quanta potentia cuiq;.
[illegible]pus excerpens dignum componere duxi,
[illegible]tum gestanti formā breuiore libellum,
Qui mihi præcipue paucisq́; pateret amicis.
Nam maiestatem minuit, qui mystica uulgat,
Nec secreta manent quorum fit conscia turba.
Hunc tribus ut multis dandum sancimus amicis,
Qui numerus sacer est, & nos sacra pandimus illis,
Qui secreta Dei seruanda decenter honorent,
Quos grauitas morum, uitæ commendat honestas.
Ocultas etenim lapidum cognoscere uires,
Quorum causa latens effectus dat manifestos,
Egregium quiddam uolumus rarumq́; uideri.

Scilicet

Scilicet hinc solers medicorum cura iuuatur
Auxilio lapidum morbos expellere docta.
Nec minus inde dari cunctarum commoda rerum
Authores perhibent quibus hæc perspecta feruntur.
Nec dubium cuiquam debet falsumq; uideri,
Quin sua sit gemmis diuinitus insita uirtus.

Glossa. Euax rex Arabū.) Euax rex Arabum, cuius Albertus cum multis locis tū de mineralibus lib. 2. tract. 3. meminit Caio Tib. Neroni priuigno Augusti lapidarium adscripsit, à Siluatico Pandecta. frequēter citatū.

Paucis amicis) Nullus sibi tantum natus est, sed ortus nostri partem sibi uendicat patria, ptem parentes, partem amici cæteri, ut præclare scriptum est à Platõe ad Architam. Marbodeus igitur ne sibi tantum natus uideatur, & priuati commodi impendio studiosus (libet uti uerbis Erasmi) noluit intus canere (quod dicitur) sed scriptum librum præsertim de re admodum pretiosa suis amicis communicare.

Maiestatem minuit) Qui ore ianitoris egenti, uitio naturæ, quouis loco, quauis de re, & apud quosuis, præter dignitatem quiduis effutit, maiestatem minuit, asinusq; portans mysteria dicitur, unde non minus uere quàm eleganter scripsit Eras. Archana nõ cõmittimus nisi selectis amicis, somnia uero narramus quibuslibet. Chrisippus argumento uincit eliminatorem archanarū impiū esse, scribens, q mysteria pphanis dicit impius est.

Hierophanta

Hierophanta prophanis illa dicit, ergo impius est Hierophanta. Hæc Suidas. Maiestatem) Quid maiestas sit, uide Ciceronem lib. 2. de oratore.

Nec secreta manent) Hinc Metellus senex nec uni tantum credere uoluit rem sui consilij, quippe interrogatus qd facturus, Respondit, si tunicã hanc mei archani consciam arbitrarer, e uestigio exutus eam concremarem, ut scribit L. Cœlius lib. 7. cap. 26. Vnde paraneticon est elegans Vegetij: Quod facturus es tractato cum paucissimis, uel potius ipse tecũ. Nam Flacco teste primo epist. Nec retinẽt patulæ cõmissa fideliter aures.

Qui numerus sacer est) Apud priscos numerus ternarius in tantũ absolutus & sacer habebatur, ut quicquid ter dictum aut factum esset, id ratum & efficax haberetur, dicit Eras. Vnde in magorum mysterijs adhiberi solitus. Vergi. in Pharmaceutria:

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Licia circundo, terq; hæc altaria circum
Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

Pythagoricos item Plutarch. scribit unitatem solitos Appollinem nuncupare, Diada litem et audaciã, Triada iustitiã quæ est summa perfectio. Cœlius li. 12. cap. 9.

Qui secre.) Innuit Poeta lapides ex Dei consilio uires archanas habere, imitatus quidẽ Democritũ, qui anĩas habere dixit, unde ne cibũ in matellã immitteret (qđ dici solet) ad amicos scribit librũ suũ, quibus mortẽ

sit grau

sit grauitas, quosq; uitæ cõmendet honestas. Nam etiã atq; etiam uidendum in cuiusmodi animũ mittamus ea quæ sunt laborũ studio acquisita, quod admonet apud Gellium Epictetus. Etenim si in uas insyncerum immiserimus rem quantumlibet charam, in acetum tamẽ et lotium uertitur. Propterea Horatius Epist. 1. Syncerũ est nisi uas quodcunq; infundis accessit.

Morbos expel) Nã chelidonio medẽtur febribus medici. Sed et oculis præsens est remediũ. Magnes hydropem leuat morbũ. Lyncurius stomachi pellit cruditatẽ.

Perspecta feruntur) Fidem nobis magnopere conciliamus ab ijs, quæ nobis perspecta sunt, & qbus præsentes adfuimus. Hoc artificio Vergilianus etiã Aeneas utitur. Quæq; ipse miserrima uidi, Et quorum pars magna fui. Sic etiam Lucas Euangelista in suo euangelio præfatur. Nam Herodot. in Clione dicit oculos fideliores auribus esse, quem imitatus Hora. in arte poeti.

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Et Lucretius in. 6. Quia semper ad aures Tardius ad ueniunt, q̃ uisum quæ moueant res. Fidem igitur sibi conciliaturũs poeta, dicit q̃ authores quasdam lapidũ uirtutes ipsi uiderint.

ADAMAS CAPVT .I.

VLtima præcipuum genus India fert Adamantis,
De cristallorũ natum sumptumúe metallis.
Hunc ita fulgentem Cristallina reddit origo,

Vt ferruginei non desinat esse coloris:
Cuius duricies solidissima cedere nescit,
Ferrum contemnens nulloq; domabilis igne,
b) Incudis damno per cussorumq; labore.
a) Hæc tamen hircino calefacta cruore fatiscit,
Huius fragmentis gemmæ sculpuntur acutis,
Hic sed auellana maior nuce non reperitur:
Alterius generis producit Arabs adamantem
Non sic inuictum, nam frangitur absq; cruore,
Nec par huic nitor est, pretijq; minoris habetur,
Pondere sit quamuis & enormi corpore maior.
Tertius est Adamas quem dat maris insula Cyprus.
Quartum producit ferraria uena Philippis.
Omnibus æqua tamen uis est adducere ferrum.
Quod facit & Magnes absente potens Adamante,
Nam præsens Adamas magneti quod rapit aufert.
Ad magicas artes idem lapis aptus habetur,
Indomitumq; facit mira uirtute gerentem,
Et noctis lemures & somnia uana repellit,
Atra uenena fugat, rixas & iurgia uincit,
Insanosq; curat, durosq; reuerberat hostes.
Clausus in argento lapis hic auroue geratur,
Stringit & hunc leuum fulgens armilla lacertum.

Porta Magia nat. p. 330.

Vltima India) In India nocte tantum quæritur, quia nocte saltem lucet, per diem est obscurus propter solem ut est in speculo Vincentij.

Vt ferruginei co.) Vnde à Plinio Siderites uocatur.

Cedere nescit) Hinc uis indomita interpretatur Adamas, quod idem testatur.

Hæc tamen hircino) Fatiscit sanguine et carne hirci, præcipue si hircus aliquandiu ante biberit uinũ, & petroselinum uel silermontanũ, hoc est, siseleos comederit. Talis item sanguis ad frangẽdũ lapidem in uesica conducit, hæc Siluaticus Pandect. cap. 385.

Ferrum contem.) Omnia respuit metalla, excepto plumbo quo soluitur propter argentum uiuũ quod est in ipso. Et Calibe, cui læsionis infert nihil, sic scribente Aristo. Cũ igitur incredibilis huius lapidis adeo sit duricies, quicquid inuictum atq; inexpugnabile indicare uolumus, adamantinũ uocamus ait Eras. Et sic Hesiod.

Durus at his animus solido ex adamante creatus.

Theocritus in Amarillide.

Me quoq; respiciet neq; enim est adamantina forsan.

Incudis damno) Incudibus hi deprehenduntur ita respuentes ictum, ut ferrum utrinq; dissultet, incudesq; etiam ipsæ dissileant. Plin.

Quod rapit aufert) Adamas dissidet cũ Magnete in tantum, ut iuxta positus ferrũ nõ patiatur abstrahi, sed Magneti rapiat atq; auferat. Sic etiam alijs lapidibus iunctus omnem illorum uim in se transformat, ut ait Anglicus lib. 16.

Ad magicas artes) Magicam in se uirtutem habere

creditur

creditur adamas. Si enim capiti dormiẽtis mulieris cau tius supponatur, scire poterit maritus eius an sit casta. Nam si est, dormiendo amplecti coniugem ui lapidis co gitur. Si uero infidelis fuerit, ab eo subito resilit, ueluti la pidis præsentia indigna. Dioscori.

Indomitumq; facit) Hostilem edulcat furorem. Vn de gemma reconciliationis & amoris dicitur. Ad hæc si mulier à uiro suo fuerit digressa, per uirtutem adamã tis in uiri gratiam reuocatur. Dioscorides.

Lemures) Lemures dici putant uagantes umbras hominum ante diem mortuorum, quasi remures à Re= mo, cuius occisi umbras frater Romulus cum placare uellet Lemuria instituit, id est parentalia.. Ouid Fasto. 5 Marcianus uero lemures manes appellari existimat, q̃ post uitam iisdem corporibus delectentur, & cum his maneant. Sed multa de his Augustinus de Ciuitate dei lib. 9. & Varro de uita patrum lib. 1. quæ dilucidiora scripta sunt in capite Gagates.

Somnia uana) Somnia uana sunt, quæ non ex reue latione diuina, sed ex imbecillitate cerebri, uel perturba to animo proueniunt, dicit Mancinellus, quando quod interdiu nimium cupimus, noctu uidemur uidere. De q= bus est illud Terentianum in And. Nũ ille somniat ea quæ uigilans uoluit? Et Vergilij hoc: Credimus an qui amant ipsi sibi somnia fingunt. Macrobius uir multa do ctrina pollens, quinq; somniorũ species enumerat, Som

nium, uisionem, oraculum, insomnium, & phantasma: inter quas duæ, insomniũ & phantasma, uanæ sunt, somnia aũt quæ post mediã noctem ostenduntur, uisiones & uisa nõ reprobantur. Nã & Ioseph somnia, & Apostolorũ uisa, & multorũ uisiões credendæ fuerũt. Macrob. in Somnio Scip. lib. 1. cap. 3.

Repellit) Tanq̃ minĩe fides adhibẽda sit illis, poeta dixit, cõtemptiue repellit. Vnde cõuenit huc illud Catulli distichon: Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,

Et pauidas mentes falsa timere iubent.

Clausus in argento) Huius uis maior esse perhibetur si sedes eius, cum in anulo ponitur, sit ferrea, anulo pro dignitate lapidis ex auro constante. Sic est in libro de natura rerum.

De adamãte plura Solinus cap. 65. Plin. lib. 37. ca. 4. Alber. lib. 2. tract. 2. ca. 1. mineral. Pandectarũ author Siluat. ca. 385. Serapio in aggregatione simplic. Isido. li. 16. Aristo. in lib. de lapidibus.

ACHATES. Cap. II.

De Achate Plin. lib. 37. ca. 10. Solin. ca. 11. Siluatic. Pandect. cap. 386. Albert. Mineral. lib. 2. tract. 2. ca. 1. Anglic. de propriet. rerum lib. 16.

Vt primum perhibent lapis est inuentus Achates
In ripis fluuij qui nomine dictus eodem est.
Hic pretio diues Siculas perlabitur oras.
Sit licet ipse niger uenis tamen obsitus albis,

Hic lapis,

Hic lapis ingenitas memoratur habere figuras,
Cuius natiuus facies interlita uenis,
Nunc regum formas, nunc dat simulachra deorum.
Rex Pirrhus digito gesßisse refertur achatem,
Cuius plana nouem signabat pagina musas,
Et stans in medio cytharam tangebat Apollo,
Naturæ, non artis opus mirabile dictu.
Hunc quoq; corallo similem gerit insula Creta,
Cuius planities croceis est illita uenis,
Iste nepæ uirus fugat, & quod uipara fundit.
Reddentem facies uarias dat & Indus achatem,
Nunc nemorum frondes nunc dantem signa ferarum.
Hic sedare sitim, uisumq́; fouere putatur.
Est & qui myrrhæ succensus spirat odorem.
Est qui sanguineas maculas perhibetur habere.
Cerea cui facies, quia creber, uilis habetur.
Portanti munus, uiresq́; ministrat achates,
Facundumq; facit, gratumq́;, boniq; coloris,
Et persuasorem, mundoq́; deoq; placentem.
Hoc Anchisiades comitante pericula uicit.

Rex Pirrhus) Pirrhus iste Epirotis imperitauit, & post Alexandrũ rei militaris peritißimus est iudicatus, unum os habuit dentium uice, lineis modo in superficie suppictum distinctumq́;. Testis est Ludo. Cœlius lib. 2. cap. 33. De regis huius anulo scribit Plin. lib. 37. ca. 1. Glossa

Cuius natiuus) Interlita, id est cõmaculata. Nã inter-

lino uerbum superinducto atramento, aut alio liquore rem aliquam uel picturam est destruere, quod ex hoc Ciceroniano intelliges. Tabulæ sunt in medio, se corruptas atq; interlitas esse clamant.

Nepæ uirus, id est scorpionis. Constat enim à Græcis scorpionem nepam uocari, uermiculi genus quod sub saxis latitet, quæ si quis tollat incautius uulnus accipiat obliquo ictu à cauda uenenosa. Pli. lib. 11. cap. 25.

Vipera fundit) Vipara genus serpentis est ueneno si, omnium serpentium nequißimum. De hac Isido. lib. 12. & dicta quod ui pariat. nam cum eius uenter ad partum intumescit, catuli non expectantes maturam solutionem naturæ, corrosis eius lateribus, cum matris interitu ui erumpunt. Dicit & idem quod masculus suo ore inserto in os uiparæ semen expuat, & ex illa uoluptate libidinis in rabiem uersa caput maris præscindat, unde parens uterq; pereat, masculus dum coit, fœmina dum parit. De hac Plin. lib. 8. cap. 39.

Illita) Illino leniter induco significat, unde Horatius lib. 1. Epist. dicit. Quod si bruma niues albanis illinet agris. Et Plin. fimũ caprinum ex melle illitum epiphoris prodesse putant.

Hoc Anchisiades) Achate multa pericula uicit Aeneas, ut qui non perpetuam dormiret noctem, sed cura agitatus, quæ regum comes est (unde achates dicitur) alijs somno indulgentibus, ipse uiglãs, cogitabundus, so-

brius

brius de futuris agitabat animo. Hoc loco quid alij sentiant prætermitto, sed per achatem curã intelligo, quæ maxime comitatur principes (libet uerbis uti Erasmianis) ut qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris, quod nunquam sine hac uiuant. Huius rei præclarũ exemplum præbuit Epaminondas dux Thebanus. Siquidẽ cum Thebani ciues festis quibusdam diebus solutius compotationibus insudarent, licentiusq; uoluptatibus fruerẽtur, ille solus uigil ac sobrius arma lustrabat, et cura pro Achate comitatus urbis mænia obambulabat. Rogatus cur id faceret, respondit, sobrium esse se ac uigilare quo reliquis liceret temulẽtos esse ac dormire, ut Plutarchus refert in libello aduersus ducem imperitũ. Porrò apud Homerum Nestor ad Agamemnonem:

Belligere Atridæ proles dormis'ne Agamemnon?
Perpetuam noctem dormire haud principe dignũ est,
Cui populi commissi, & tanta negotia curæ.

Non nescimus Aeneam in uagina secum tulisse Achatem. Nam lapis hinc armiger dictus est.

Si uis achatem uirtutis potentem esse, feras eum in setis leoninis, ubi ad quoduis tẽpus ualebit, scribit Pli.

Nunc nemorum frondes) Non refert an ramos arborum uel folia intelligas. Nam Plinius scribit q, indicus achates non folia tantum, sed nemora quandoq; repræsentet. Frondes aũt propriè sunt arborum, folia uero tam arborum q̃ herbarum & florum, dicit Perott.

Quia creber, uilis habetur) Quod rarum charum est, (ut dicitur) unde Marbode. ca. 5. amethystus ait charus haberetur merito si rarior esset. At nũc negligitur quoniã communis habetur.

ALECTORIVS III. CAP.

De Alecto. Solinus cap. 4. Plin. lib. 37. cap. 10. Alb. li. 2. tract. 2. ca. 1. Bar. Angli. li. 16. Diosc. in ca. Alector.

Ventriculo galli qui testibus est uiduatus,
Cũ tribus ad minimũ factus spado uixerit annis,
Nascitur ille lapis cuius non ultima laus est,
Et per bis binos capit incrementa sequentes,
Hinc alectorio nomen posuere priores.
Mensuramq; fabæ crescens excedere nescit,
Cristallo similis uel aqua cum lympida paret.
Inuictum reddit lapis hic quemcunq; gerentem,
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præside uicit.
Hoc etiam multi superarunt prælia reges.
Extinguitq; sitim sitientis in ore receptus.
Hic expulsorum promptus solet esse reductor,
Adquiritq; nouos, ueteresq; reformat honores.
Hic oratorem uerbis facit esse disertum,
Constantem reddens, cunctisq; per omnia gratum.
Hic circa ueneris facit incentiua uigentes,
Commodus uxori, & quæ uult fore grata marito.
Vt bona tot præstet clausus portetur in ore.

Glossa. Ventriculo galli, id est in orificio. Nã ut in homine struma

ſtruma eſt, ita in Gallo orificium quod patet.

Hinc alectorio) ἀλέκτωρ latine gallus eſt, unde nomen lapidi inditũ alectorius quaſi gallinarius.

Nam Milo) Milo hic Crotoniates Priſci Tarquinij emicuit temporibus, cui elogiũ extat: Victor ille omniũ certaminũ. Nusq̃ lapidis & uirium eſt ſuperatus fiducia, niſi ſemel à Tritormo Bubſequa, quod Cœlius ſcribit lib. 11. cap. 70. qui uno manu in armento ferociſſimi omnium et maximi tauri pedẽ corripuit, furentemq; ac inde ſe proripere adnitentem fruſtra, retinuit conſtantiſſime. Altera prætereuntis forte tauri alterius pedem adprehendit audaciſſime, ac compreſſit ferociter. Vide Eraſ. in prouer. alter Hercules, hunc Milonẽ quercus lacerandũ feris præbuit, ſcribit Val. Max. li. 9. ca. 12.

AMETHYSTVS. CAP. IIII.

De Amethyſto Plin. lib. 37. ca. 9. Iſido. li. 16. Albert. li. 2. ca. 1. Ariſto. in lapidario ſuo, Siluat. Pande. ca. 390.

PVrpureus color ac uiolaceus eſt Amethyſto,
Vel quaſi gutta meri ſolet aut roſa munda uideri.
Quidam marcidior uelut euaneſcit in album,
Vt corruptus aqua uini robur eſſe putetur.
India mittit eum gemmarum maxima nutrix.
Hic facilis ſculpi contrarius ebrietati,
Charus haberetur merito ſi rarior eſſet,
At nunc negligitur quoniam communis habetur.
Huic quoq; dat ſpecies ueterum ſententia quinq;.

Amethystus) Causam nominis adferunt, quod usq; ad uini colorem accedat, prius tamen quàm ipsum degu- Glossa. stet in uiolam desinit, scribit Plinius.

Amethystus an gemma uel lapis dici debeat, uidendum est in leg. Et si. ff. de auro & argento.

Si Amethysto Lunæ nomẽ uel solis inscribatur, atq; ita suspendatur collo, è capillis cynocephali uel plumis hirundinis, resistere ueneficijs, et adesse quoq; reges adituros, grandines tempestatesq́; auertere, & locustas precatione addita, quam ipsi demonstrant, propellere Magi dicunt. Plinius lib. 37.

India nutrix) Vnde habetur epitheton gemmifer Indus. Sed quia oriẽtalis regio est, ubi solis efficacior uirtus quàm in occidente, plura quoq; ibi proueniunt, quæ in alijs orbis partibus nusquàm comperiũtur, cuiusmodi sunt gemmæ, aromata, & id genus plura quæ ampliorem expetunt caloris copiam: Vel ut leones, Tigrides, Elephanti. Sic Cœlius lib. 1. cap. 9. memorat. Plin. quoq; lib. 37. cap. 10. fertilitatem gemmarum in India recitat.

Contra ebrietatem) Magorũ uanitas resistere ebrietati pollicetur Amethystos, indeq́; appellatos quàm minime ebrios, uerba sunt Plin. Sed non uanitatem esse sentit Aristo. Vult enim Amethystum umbelico appositũ uaporem uini certissime prohibere, & ebrietati esse contrarium prorsus, hominemq́; cõtagio liberare multũ.

Quinq; species) Inueniuntur in ista specie multæ diffe-

differentiæ, sed quinq; sunt magis notæ, & per differentias obscuritatis omnes acceptæ. Indica, quæ absolutũ purpuræ colorem habet, & inter omnes principatũ tenet. Alia quæ ad Hiacinthum descendit, cuius colorẽ Indi sacon, gemmamq́; sacodion uocant. Tertia paranitis, in contermino Arabiæ gentis, sed dilucidior. Quarta uini colorem habet. Quinta ad uiciniã Cristalli descendit, quæ minime probatur. hæc Pli. li. 37. c. 9. Species. 5. Ametysti.

ANDRODAMAS. Caput. V.

De Androdamanta Albert. lib. 2. Tract. 2. capi. 1. Plinius lib. 37. cap. 10. Vincentius in specu. natu. libr. 9. cap. 45. Solinus cap. 45.

ANdrodamanta (lapis formæ q̃si tessera quadra)
Dicunt argenti ueteres perferre colorem,
Cuius duricies quasi duricies Adamantis.
Ipse maris rubri mixtus reperitur harenis,
Quem magus affirmat tantæ uirtutis haberi,
Vt præsens animos possit sedare calentes.

Androdamas) Putant huic lapidi nomen inditum, ab eo q̃ domare ac refrenare dicatur impetus uel iracundias animorum. Sic Plin. li. 37. dicitur & Argirodamas, quod idem narrat. Glossa.

Calentes animos) Id est ira concitatos. Cui autem lapis hic non est, maximum remedium nouerit moram atq; dilationem, ut primus iræ furor relãguescat. Pro-

inde

inde Athenodori illud salutare præceptũ habere cordi atq; memoriæ operæpreciũ duco, q Augusto Cæsari sic præcepit; Quũ irate Cæsar cœperit, nihil prius neq; dixeris neq; feceris, q̃ ipsas uiginti quatuor literas elementarias tecum ipse percurreris, sic enim futurum ut impetum animi suffrenes. Vide Beroal. de optio statu.

ABSINTHOS. CAP. VI.

De Absintho Albert. lib. [illegible] tract. 2. cap. 1. Isido. de gemmis nigris. Silua. Pandect. ca. 384. Absicton habet Barpth. Anglicus, quem imitatur Vincentius lib. 9. ca. 36. At Plinius lib. 37. cap. 10. Apiston.

ABsinthos nigri non ultima gemma coloris
Ad gratam speciem rubeis interlita uenis,
Pondere maioris mensuram corporis æquat,
Hec simul admoto suscepit ab igne calorem,
Testantur calidam septem durare diebus.

Glossa. Apistos incredibilis latine sonat, fortassis q, difficile creditu uideatur lapidis susceptũ ab igne calorem posse ad septimum durare diem. Ne quis tamen miretur sciat hunc lanuginis habere naturam, quæ uocatur Pluma Salamandræ, [illegible]imãtis (ut uult Arist. naturæ solertissimus indagator) ignem in ambulando extinguẽtis. Valet hic lapis, teste Plinio, contra frigoris iniuriam.

ABESTOS. CAPVT. VII.

De Abesto Pli. li. 37. cap. 10. Asbeston habet Solin. cap. 12. Albert. li. 2. Mineral. tract. 2. ca. 1. Isido. lib. 16.

Archadiæ

ARchadiæ tellus lapidem producit Abeston,
Ferreus huic color est, naturæ mira potestas,
Nam semel accensus conceptos detinet ignes,
Extinguiq; nequit, perlucens perpeti flamma.

Abestos ab igne sortitus est nomen Abeston, eo q, semel accensus nunq̃ extinguitur, Ex hoc lapide in Veneris quodã templo factum est candelabrũ, in quo erat lucerna, sic ardens, ut nulla tempestate, nullo imbre extingui posset, sic scribit Isido. lib. 16. Hoc etiam ex natura lanuginis salamandræ quam communẽ habet cum Apisto. Vnde pluma quoq; Salamandræ nomẽ accepit iste lapis, dicit Albertus. Glossa.

ALABANDINA. CAP. VIII.

De Alabandina Plin. lib. 36. ca. 8. ubi Alabandicũ nomiat Alber. li. 2. c. 1. Anglicus de proprie. rerũ li. 16.

EST Asiæ regio quæ nomen habet Alabanda,
Fert Alabandinam cuius lux æmula Sardi,
Iudicis ambiguum de nomine fallit acumen.

Aemula Sardi) Est rubei coloris ut sardius, uel hebetis, quasi medij inter Berillum & Hiacinthũ, ut est Calcedonius, sic placet Isido. Secundũ Disco. uero, Alabandina est clara & subrufa, liquatur igni & funditur ad usum uitri. Eius uirtus est sanguinẽ puocare et augmẽtare. Glossa.

Aemula) Dicitur aũt æmula teste Nonio Marcel. quæ aliquẽ imitatur & seqtur, qđ nõ nisi amore fieri potest: unde Verg. li. 10. Spemq; meam patriæ quæ nũc subit æmula laudi.

Berillus

BERILLVS CAP. IX

De Berillo Plin. lib. 37. cap. 5. Isido. in cap. de uiridibus gemmis. Solinus cap. 65. Albert. lib. 2. cap. 2. Siluaticus Pandect. cap. 395. Diosco. in proprio cap. Vincentius lib. 9. cap. 48. Serapio cap. 398.

Conspicuos reddit sexangula forma Berillos,
Quæ nisi sit, hebes his pallor inesse uidetur.
Eximios oleo similes lymphæue marinæ
Esse uolunt, & eos probat horum gnara uetustas.
Hic lapis ad partes nostras descendit ab Indis,
Hic & coniugij gestare refertur amorem,
Et se portantem perhibetur magnificare.
Dicitur & sese gestantis adurere dextram.
Infirmis oculis in quis iacet unda medetur,
Potaq; ructatus simul & suspiria tollit.
Et cunctos epatis fertur curare dolores.
Istius esse nouem species uoluere magistri.

Glossa.

Hebes pallor) Poliuntur omnes sexangula figura artificum ingenijs, quoniam hebescunt, ni color surdus repercussu angulorum excitetur. Aliter politi non habent fulgorem eundem, si Plin. credimus lib. 37. cap. 5.

Descendit ab Indis) Cur magnus admodum prouentus ab Indis gemmarū sit, quære in cap. 5. Amethystus.

Potaq; ructatus) Ad omnē ualetudinē malā est remediū, si aquā in quā missus fuerit potui dederis. Diosco.

Dolores epatis) Qui notandi sunt per siccitatem

linguæ

linguæ ac palati, per sitim continuam & colericã urinam & tenuẽ, testis Rogerius in Lycurgia sua ca. 44.

Nouem species) India gignit Berillos raro alibi repertos dicit Plinius, ex quibus probatissimi sunt qui uiriditatem imitantur puri maris. Proximi qui uocantur Chrysoberilli, paulo quidem pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum huic genus est pallidius, quod à quibusdam proprij generis existimatur, uocaturq; Chrysoprasus. Quarto loco numerantur Hiacinthizontes. Quinto illi quos Heroides uocant. Post eos sunt Cerini. Deinde oleagini, hoc est, coloris olei. Postremi uero Cristallis ferè similes, & hi habent capillamenta sordesq; alioquin euanidi, quæ omnium uitia sunt. Indi & alias quidem gemmas Cristallo inuento adulterare repererunt, sed præcipue Berillos minio, quod Plinius indicat lib. 37.

CARBVNCVLVS CAP. X.

De Carbunculo Plinius lib. 37. cap. 7. Albert. li. 2. Mineral. Tract. 2. cap. 3. Isido. lib. 16, cap. 15. Barptho. Anglicus lib. 16.

ARdentes gemmas superat Carbunculus omnes
Nam uelut ignitus radios iacit undiq; carbo,
Nominis unde sui causam traxisse uidetur.
Lingua sed græca lapis idem dicitur antrax.
Huius nec tenebræ possunt extinguere lucem,

Quin flammas uibrans oculis nitet aspicientum;
Nascitur in Libya Trogloditarum regione.
Et species eius ter trinæ tresq; feruntur.

Glossa. Ardentes gem.) Non solum ardentes. Quippe carbunculus lapis omniū pretiosissimus est, ut etiam charissimus, quē ad alios lapides, sicut aurū ad cætera metalla, se habere testatur Albertus. Carbunculū dicit Aristote. sigillum, gnomonem, & regulam gemmarū, qui omībus lapidibus suam imprimere possit figuram, quū nullus sibi præssura noceat.

Trogloditarū re.) Troglodite habitant in finibus Aphricæ ultra Aethiopiam, qui ueløciores sunt equis et in cauernis habitantes, carnibus serpentum uiuunt. de his. Plin. lib. 5. cap. 5. Strabo lib. 11.

Ter trinæ tresq;) Id est duodecim. Inter gemmas quæ rubro colore sunt & pellucent, Carbunculi principatū tenent. A similitudīe igniū aut q, ignem non timeant appellati, Vnde à quibusdā Apyroti uocantur, ait Pli. Sed optimos carbunculos dicit idem Amethystizontas, hoc est quorū extremus igniculus in Amethysti uiolam exit. Hinc proximos illis Syrtitas, pinnato fulgore radiantes. Carchedonij minores sunt & nigrioris aspectus, quibus signandis ceris uti solemus, sed tamē Saphiros & Iaspides & dignitate & pretio uincūt. Scimus quidem uarias apud scriptores de huius generibus opiniones relatas, nam Marbodeus hic duodecim memorat,

rat, Euax undecim, Plin. etiam plura. In libro de natura rerũ ſaltem tria inuenio, ſed operæpretiũ eſſe non uidetur multis expedire negotiũ cũ paucis ſufficiat, præſertim cũ hoc chartaceũ mare omnibus nauigandũ pateat apud Plin. lib. 37. cap. 7. & apud alios.

Sunt Carbunculi utriusq; ſexus, Mares excitatius fulgent, fœminæ pinguiores ſunt & craſſius nitent. Sed difficilius eſt nihil q̃ diſcernere ueros à falſis, quoniam magna eſt in eis occaſio artis. Aliquando etenim ſubijciunt eis mangones fundamenta per quæ luceant & exotticũ colorem accipiant. Adulterantur & uitro, q̃ ueris ſint ſimillimi. Aiunt et ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos, quatuordecim diebus niteſcere, totidem menſibus durante fulgore. Sed cotæ deprehenduntur ſicut aliæ gemmæ factitiæ, author eſt Plinius.

Sculpturis) Sculpturis reſiſtit, ſi uero ſculptus fuerit dum ſigna in ceram imprimit, quaſi quodam aniali morſu partem ceræ ſecũ tollit, dicit Iſido. lib. 16. ca. 13.

CHRYSOLITVS. CAP. XI

De Chryſolito Pli. li. 37. ca. 9. Alber. li. 2. tract. 2. ca. 3. Siluat. Pandect. cap. 407. Dioſco. in proprio capit.

AVro Chryſolitus micat & ſcintillat ut ignis,
Iſte mari ſimilis quiddam uiroris adumbrans,
Eſſe phylacterium fixus perhibetur in auro,
Contra nocturnos fortis tutela timores.
Pertuſus ſetis ſi traijciatur aſelli

Dæmonas

Dæmonas exterret & eos agitare putatur,
Traiectum leuo decet hunc gestare lacerto.
Aethiopes legimus nobis hanc mittere gemmam:

Auro micat) Ab auro nomen sortitur hæc gemma, nam χρυσός aurum est, λίθοσ uero lapis, latine igitur aureus lapis.

Philaterium) Pharisæorum propriū fuisse scribit Chrysostomus, et hoc in Euangelio significat Mattheus ca. 23. ut decalogū in membranulis scriberent, ligarentq; in fronte, quo religionis intimæ speciem præberent. Eas uero membranulas Hebræorū uocabulo dici philateria, idem Chrysostomus prodit. At hoc loco conseruatorium significare uidetur, quod aliquando magi seu præstigiatores contra nociuas res offerunt, iuxta hoc quod in decretis Gregorij iunioris dicitur, Ariolorum & excantatorum philateria sunt. Et quod in consilio Laodicensi legitur philateria facere. Lege Ludo. Cœlij antiquitates lib. 3. cap. 9.

Leuo lacerto) Si quis hunc portet leuo brachio spiritualia cōfortat, propter q̄ tritus Asthmaticis, id est q̄ anhelitus habent offensionē, datur is lapis, qui per hūc uigori restituuntur. Author Albertus.

Dicit præterea Tethel philosopus Iudæorū in lib. de sculpturis lapidum, q̄ quando inuenitur in Chrysolito fœmina habens in una manu auem & in altera piscem, ualet ad negotiandum. Pellit enim stultitiam & inducit

Haec ex Vincent. Bellov. p. 528

inducit solertiam, ut habetur in lib. de natura rerum.

Aethiopes) Huius generis æthiopicũ præcellit Indicus. Deterrimus aũt est arabicus, quoniã turbidi coloris est & fulgoris interpolati nubilo macularum. Plini. Inuenitur hæc gẽma et in Germania in iugis Misniacis & locis sibi uicinis, sed facile frangibilis, splẽdore ad cãdorem declinans. Hãc uulgo Cetrinũ uocant. Vincent.

CHRYSOPRASVS. Cap. XII.

De Chrysopraso Plin. lib. 37. cap. 8. & 11. Solin. ca. 65. Alber. lib. 2. tract. 2. cap. 3. Barpth. Angli. de prop. rerum lib. 16. Isidorus lib. 16.

ET Chrysopra son lapidem domus Indica mittit.
Hic porri succum referens mixtumq; colorem
Aureolis guttis quasi purpura tincta renitet.
Quas habeat uires potui cognoscere nondum,
Sed tamen esse reor, nec est phas omnia nosse.

Chrysopra son colore porri succũ referens, auri interuenientibus guttis, unde si rõem ethymi ppẽdas, nomẽ h3. Glossa

Porri succũ) Porri duo sunt genera, sectiuum & capitatũ, sed unius coloris. Capitati succum letiferũ esse ostendit Plin. lib. 19. ca. 6. Qui scribit Melam equestris ordinis, rerũ ex procuratione à Tiberio Cæsare accersitum in summa desperatione succo porri ad triũ denariorum argenteorũ pondus hausto, confestim sine cruciatu animam exhalasse.

Esse reor) Hoc est reor esse in hoc lapide quid uiriũ, Sed ut quid de uirtute huius gemmæ experimenti habeas, subiunxi hæc ex doctorum pœnu. Dioscori. inquit, Eius uirtus clarificat uisum, auri sitim pellit, & in omnibus bonis perseuerantiam subministrat, & ut est rarissimus, ita quoq; charissimus. Plinius uero solus omnium pretiosorũ limam sentit, cæteri enim aut saxo aut cote poliuntur, et aliquando usu atteritur. Et Euax ad omnes cordi passiones efficacem asserit.

CHRYSOPASIVS. Cap. XIII.

De Chrysopasio Plini. lib. 37. cap. 10. sed ab eo nominatur Chrysolampis, Solin. ca. 42. Alber. li. 2. cap. 3. Chrysopagion uocat: quidam Chrysotopsin. Siluaticus Pandectæ. capi. 408.

AEthiopum tellus lapidem Chrysopasion ædit,
Quem tenebræ produnt, ocultãt tempora lucis,
Noctibus igne micans, uanescit luce diurna,
Absq; nitore iacens auri pallore sepultus.
Hic quoq; naturæ mutatus cernitur ordo,
Nam quem lux celat solito lux more reuelat.

Glossa. Nocte igneus est Chrysopasius, die aureus, unde suum nomen habet, Isidorus.

Absq; nitore iacens) In die enim euanescens & fulgorem amittens, quasi aurũ expallescit, Albertus.

Hic mutatus ordo) Nam fit in ipso secundũ diuersitatẽ luminis et tenebrarũ reciprocatio coloris nõ determinati,

minati, uelut in quercu putrefacta et noctiluca, de qbus rõnem affert pfectã & ueram Alber. in lib. de anima.

CHELIDONIVS. Cap. XIIII.

Hæc gemma Plinio Chelidonia dicitur lib. 37. ca. 10. Albertus autem habet Chelidonius lib. 2. Tractatu. 2. capi. 3. Diosco. in proprio Capit. Vincentius in specu. natu. lib. 9. cap. 53.

AT Chelidonius lapis est quem gignit hirundo,
Ventre gerẽs pretiũ quo digna sit ipsa necari,
Nec de fulgentum numero lapis esse putatur,
Paruus & informis, sed nulli uiribus impar.
Præclaros quosdam lapides premit utilitate.
Huius sunt binæ species geminiq; colores,
Nam niger & rufus cæso de uentre feruntur,
Cædit gestato lunatica passio Ruso,
Curat & insanos & languores diuturnos,
Facundos facit & gratos, multisq; placentes.
Ex lino facto decet hunc inuoluere panno,
Et sic in chela clausum portare sinistra.
At niger in panno pacto gestatus eodem,
Ad finem dignum suscepta negotia ducit,
Obsistitq; minis, & regum mitigat iras.
In panno croceo lini subtegmine texto,
Ipse lapis positus febres extinguere fertur,
Et simul humores compescere quosq; furores.

Chelidon est hirũdo, inde chelidonius lapis. i. hirun- Glossa.

dinarius, & chelidonia id est hirundinis herba, quæ literis quibusdam omißis & mutatis, schelkraut dicitur, cum potius schwalmkraut dici deberet. Nam hac herba hirundines oculis pullorum in nido restituunt uisum etiam erutis, teste Plin. lib. 25. cap. 8.

Digna necari) Etiam si in hac lapidis præda uenari non poßit, est tamen digna ob totius corporis utilitatem necari. Nam cum quis præ dolore gutturis, quem squinantiam uocant, quidam anginam, loqui nõ potest, accipiat puluerem hirundinis perustæ melle temperatũ, curabit morbum. Dioscor. testante & Auicenna, quorũ sententiæ accedit Aesculapius.

Paruus & informis) Habes hic lapides non æstimandos nitore & magnitudine. Nam sæpe q; illis est detractũ in splendore, æquauit natura uiribus & uirtute. Hoc autem cõmune habent lapides cũ hominibus. Vnde Homerus Tydeum paruo fuisse corpusculo decoratũ, in quo tamen uires ingentissimas fuisse testatur, quod quidem & Naso scripsit in carmine obscœno:

Vtilior Tydeus qui si quid credis Homero,
Ingenio pugnax corpore paruus erat.

Cæso de uentre) Notandũ est quo tempore debeat hirundo interfici, uidelicet mense Augusto, crescente luna, anteq̃ pullus pulli primogenitus attingat terram. Inuenitur autem uel unus uel duo in iecinore seu stomacho alitis, quemadmodũ est in libro de natu. rerum.

Non

Nõ tamen hic lapis omibus innatus apparet, etiã si de bito tẽpore fuerint captæ & rite mactatæ, sed si aliquas uideris coniunctis rostris innuẽtibus p hoc cõcordiã, ex his lapidẽ nancisci licebit, Vincen. li. 17. ca. 99.

Lunatica passio) Est quam quidam Epilepsiam, quidam caducum morbũ appellitant, multi Herculeum, q Herculem hoc morbo laborasse constet, unde & sacer dicitur. Sed Hippocrates uir diuina scientia coitũ uenereum censuit partem teterrimi morbi quem comitialẽ dicunt, unde passionem illam dictam innuit paruũ morbum comitialem, testis Macrobius lib. 2. cap. 7. Satur.

Inuoluere panno) Vim suam etiam seruat illæsam in corio uituli aut cerui, qui nondum coierit, sub chela sinistra, id est brachio seruatus, dicit Albert.

In chela sinistra) Hic dura translatione usum esse Poetam notabis, quia chelæ scorpionũ aut cancrorum proprie dicũtur brachia, Vnde extat hoc Vergilianũ; Qua locus erigonem inter chelasq; sequentes.

In panno cro.) Durat item hic suæ uirtutis potens in herbam sui nominis clausus, author est Albert.

Cui lapis non est, morbi comitialis remedium accipiat fel testudinis et naribus illinat, oppressus statim erigitur, quod Plinius scribit.

CORNEOLVS. Caput. XV.

De Corneolo Albert. li. 2. cap. 3. ubi scribitur Corneleus, Serapio aggregatio. cap. 400. Anglicus lib. 16.

SEd neq; Corneolos lapides memorare pigebit,
Qui licet obſcurum uideantur habere rubeorem,
Non ſpernanda tamē huic creditur inſita uirtus.
Nam lapis hic digito colloúe gerentis adhærens
In diſceptando ſurgentes mitigat iras.
Quiq; lauaturæ carnis par eſſe uidetur,
Sanguinis ex membro ſiſtit quemcunq; fluorem,
Præcipue talem patitur ſi fœmina fluxum.

Gloſſa. Corneolus) Reperitur hic lapis apud fluuiū ſui nominis, ut Vincent. ait. Dicit tamen Serapio apud Rhenum flumen. Horū multitudinem filij Iſrael in deſerto ſculpſiſſe dicuntur, quorū ſculptura tam ſubtilis acuminis cōprobatur, ut nullus huiuſmodi opis imitationē fuerit auſus deinceps aggredi, ſic eſt in lib. de natu. rerū.

Habens quis liuidos dentes Corneolos terat, & cum puluere fricet dentes, albeſcunt & omēs abiguntur ſordes, Sic in Pandectis inuenies. Vnde gemmam hanc nō minus uere q̄ eleganter dixeris dentifriciū, Quia omne medicamen, ad dentes potiſſimū dealbandos, dentifriciū uocatur, inquit Galenus in Pharmaceutria. Quod fit è pumice, cinere cornu ceruini, & ſale armoniaco, ſed nobilius ex margaritis in pollinē redactis, ut idē teſtatur.

CALCOPHONOS. CAP. XVI.

De Calcophono Plinius li. 37. cap. 10. Solinus cap. 50. Albert. lib. 2. Tract. 2. cap. 3. ubi perperam ſcribitur

Calcafinos. Habet Siluat. Pandect. Calefarios ca. 399.

CAlcophonos pulsata refert tinnitibus æra,
Qui si tractetur reuerenter corpore casto,
Vocis dulce melos aiunt conferre gerenti,
Et ne raucescant liquidas defendere fauces.
Hic etiam nigrum perhibetur habere colorem.

Calcophonos) Quia tinnitum habet æris tale nomen accipit. Nam χαλκόφωνος, latine habens uocem fortem interpretari potest. Glossa.

CHRYSOLECTROS. Cap. XVII.

De Chrysolectro Plinius lib. 37. cap. 3. Aristot. in lapidario suo. Vincentius lib. 9. cap. 59.

ESSe Chrysolectros similis describitur auro,
Cuius ad electrum color inclinare uidetur,
Hic matutinis uisu iucundior auris,
Dissimilem speciem post aspicientibus offert,
Cuius materies rapidissima dicitur ignis,
Nam cito uicino correptus flagrat ab igne.

Chrysolectros dictus quasi aurei coloris, est enim colore Electri, quod uocatur eò q̃a solis radios auro clarius luceat & argento, testis Isido. Namq; ἠλέκτωρ, ορος, sol per epitheton dicitur, quia homines ἀλέκτρους, id est sine lecto faciat, hoc est à somno excitet, uulgo geler augstein. Id olim Germani uocabant gentilit er glesum, q̃ instar uitri pelluceret, Germani enĩ uitrum Glaß appellant, testis est Corne. Tacitus. Glossa.

Rapidissima materies) ualidissimũ enim elementum omnia conuertens in sui naturam est ignis, unde futura est uniuersi resolutio per huius conflagrationem.

Hic lapis collo alligatus medetur febribus: Tritus cũ melle rosaceo, aurium uitijs. Et si cum melle attico conteratur, oculorũ quoq; obscuritatibus. Stomachi postremo doloribus, uel per se farina eius sumpta, uel cum mastice ex aqua pota nimium conducit, Hæc Plinius.

CHALAZIAS. Cap. XVII.

De Chalazia Plinius lib. 37. cap. 11. Solinus. 50. Albertus lib. 2. cap. 7. sed male ibidem Gelosia legitur.

Est quæ candorem fert grandinis atq; figuram,
Ictibus omnimodis inuicta Chalazia gemma,
Cuius naturæ uis tanta probatur, ut omni
Tempore frigida sit, nulloq; calescat ab igne.

Glossa Calescat nullo tempore) Est tantæ frigiditatis, ut ab igne uix uel nunq̃ calefieri possit. Causa autẽ est nimia pororũ constrictio, q̃ ignẽ ingredi nõ permittit, Alber.

Hunc lapidem iram & luxuriam, & cæteras hmõi calidas passiones & desideria mitigare, Alber. scribit.

CHELONITES. Cap. XIX.

De Chelonite Plin. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 3. sed male scriptum est Celontes. Vincen. lib 9. cap. 54. Siluaticus Pandecta cap. 402.

Indica testudo lapidem mittit Cheloniten,
Gratum purpureo uarioq; colore nitentem,

Quem si sub lingua loto quis gesserit ore,
Posse (magi credunt) hunc diuinare futura,
Orto mane die sextam dúntaxat ad horam,
Tempore quo lunæ succrescens cernitur orbis.
Sed luna prima lapidis prædicta potestas,
Totius fertur spatio durare diei,
Quintæ post decimam concordant tempora primæ,
At decrementi lunaris tempore toto
Ante diem lapidi tantum manet illa potestas,
Est etiam nulli lapis hic obnoxius igni.

Indica testudo) Testudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularũ superficies habitabiles casas integant, atq; inter insulas rubri maris præcipue his nauigent cymbis, dentes nõ habent, sed dentiũ loco sunt illis rostri ad margines acuti, superna parte inferiorem claudente pyxidum more, pariũt oua auium ouis similia ad centena numero. Educant fœtus annuo spatio. Plinius libro nono, capite decimo. Glossa

Chelonites est testudo, ut autem in Gallo est Alectoria, sic Chelonites in testudine. Plin. tamen ait, Chelonia sit oculus indicæ testudines, sic enĩ uocat hanc gemmã.

Magi credũt) Quos Aegyptij prophetas, eos Latini sapientes, Persi magos, Græci philosophos, Indi gymnosophistas, Assyrij Chaldæos dicunt, author est (Strabo.

Prima luna) Id est luna silente cum minime lucet, Vel quum est lunæ coitus, quem quidam

interluniũ uel nouiluniũ, q dã Neomenias dici uolũt, ſo der mon new iſt, q ñ luna cõuenit cũ ſole, & eſt in orbẽ circumacta. Quintæ poſt) Et decima quinta dies cõcordat primæ nouilunij

CORALLIVM. CAP. XX.

De Corallio Plinius lib. 36. cap. 19. & lib. 32. ca. 2. Solin. ca. 8. Diodo. li. 5. ca. 129. Albert. lib. 2. ca. 3. Auicenna canone. 1. Hanc gemmã elegãter deſcribit Naſo 4. Transfor. Et Iſido. in cap. de rubeis gemmis. Bar. Angli. lib. 16. Dioſco. in proprio cap.

Claudian. in versum Delph. p. m. 175 & 170.

Corallus lapis eſt dum uiuit in æquore uimen,
Retibus auulſus uel cæſus acumine ferri,
Aëre contacto fit durior & lapideſcit,
Quiq; color uiridis fuerat modo, puniceus fit,
Et uelut arbuſti ramuſculus eſſe uidetur,
Circa ſemipedem uix longior inueniendus,
Ex quo finguntur geſtamina commoda multis,
Quippe ſalutaris geſtantibus ipſe probatur.
Illius (ut dixit Zoroaſtes) mira poteſtas,
Et ſicut ſcribit Metrodorus maximus autor,
Fulmina, Typhonas, tempeſtateſq; repellit
A' rate, uel tecto, uel agro quocunq; geratur,
Aut in uineis aſperſus & inter oliuas,
Aut à ruricolis cum ſemine iactus in agros,
Grandinis auertit calamis contraria tela,
Multiplicans fructus ut fertilitate redundent,

Vmbras

Vmbras dæmonicas ac Thessala monstra repellit,
Introitus præstat faciles, finesq; secundos,
Collo suspensus pellit de uentre dolorem.

Corallus nos dicimus, ueteres corallium, quidam Pyriten uocant, quoniam sit plurimus ignis illi, sed est alius etiamnũ Pyrites similitudĩe æris, nonnulli λιθοδένδρον .i. lapidẽ arboreũ appellitant, & prima illius anceps habetur syllaba. Glossa

Zoroastes) Hic dicitur eodem die risisse quo natus est, eidẽq; cerebrũ palpitasse ut impositã repelleret manũ futuræ præsagio sciẽtiæ Pli. teste li. 7. ca. 16. Ab hoc ut inter authores cõuenit, reperta est magica ars, quod idem scribit li. 30. ca. 1. De qua scripsit uiginti ducentũ milia uersuũ, quos Ninus Assyriorũ rex cremari fecit.

Metrodorus) L. Paulus deuicto Perseo petijt ab Atheniensibus ut q̃ probatissimũ philosophũ mitterẽt sibi ad erudiẽdos liberos, Itemq; pictorem ad triumphũ excolendũ. Atheniẽses Metrodorũ elegerũt professi eũdẽ in utroq; desiderio præstantissimũ Plin. lib. 35. ca. 11.

Thyphonas) Thyphonas uocamus fumigantes globos & figuras nubiũ sine igne, scribit Plin. lib. 2. c. 48.

Thessala monstra) Id est incantatiões, quarũ propter herbas Medeæ Thessali abundãt, ut Apuleius indicat. Nam cum illuc fugeret, per aerem uecta Medea, ut est apud Ouidium Transformatio. Sexto libro, scriniolum ueneficijs, ac magicis herbis plenum deiecit, eæque

ſparſæ ſuppullularunt. Quin & Plinius docet, magiã ad Theſſalos uſq; propagatam, diu ab ea gente cogno- men obtinuiſſe, adeo ut Menander quoq; literarũ ſubti- litatibus peritus, Teſſalam cognominarit fabulam, com plexam ambages fœminarũ detrahentiũ lunam, ut Hy ſiphile Ouidiana de Medæa: Illa reluctantẽ curſu dedu cere lunam Nititur, et tenebris abdere ſolis equos. Vide Eraſ. in prouerb. Theſſala mulier. Veneficia Proper- tius uocat toxica Theſſaliæ.

Si teratur & impleantur ex lapidis puluere conca- uitates infirmorũ dentium eradicat eos. Et eſt ſummus in confortatione gingiuarum uentriſq; cura, unde pue ris adponitur geſtamẽ, ſi Auicennæ credimus in .1. can.

CALCEDONIVS. Cap. XXI.

Albertus lib. 2. cap. 3. Iſido. lib. 16. Barpth. Anglic. de propriet. rerũ lib. 16. Math. Siluat. cap. 398.

CAlcedon lapis eſt hebeti pallore refulgens
Inter Hiacinthum medioximus atq; Berillum,
Qui ſi pertuſus digito colloúe feratur,
Is qui portat eum perhibetur uincere cauſas,
Hæc ſpecies lapidis tantum tricolor reperitur.

Gloſſa. Qui ſi pertuſus) Calefactus paleam attrahit, & ua- let contra illuſiones dæmonum, & uirtutes conſeruat corporis, agitatiões phantaſticas ex Melancolia exor- tas pellit, Albertus author eſt.

Inter

Inter Hiacinthum) Quid & cuius coloris Berillus sit, habes in litera C, quid Hiacinthus, in H require.

Tricolor species) Calcedonij primus color est Saphirinus, secundus fuscus & pallidus modicum albescens, tertius pmixtus rubeo, sic habetur in lib. de natu. reru.

Reperitur apud Nasomones in Aphrica, & inter Basileam & Argentinam, autor Isidorus.

CERAVNEVS. CAP. XXII.

De Ceraunea Plinius lib. 37. cap. 9. Albert. lib. 2. cap. 3. ubi perperam scriptum est Ceraurus. Anglicus Ceranius scripsit li. 16. Corauius habet Siluat. ca. 404.

Ventorum rabie cum turbidus æstuat aer,
Cũ tonat horrendũ, cum fulminat igneus æther
Nubibus illisis cœlo cadit iste lapillus,
Cuius apud Græcos extat de fulmine nomen.
Illis quippe locis quos constat fulmine tactos
Iste lapis tantum reperiri posse putatur.
Vnde Cerauneos est Græco nomine dictus.
Nam quod nos fulmen Græci dixêre Ceraunum.
Qui caste gerit hunc à fulmine non ferietur,
Sed neq; nauigio per flumina uel mare uectus
Turbine mergetur, nec fulmine percutietur.
Ad causas etiam uincendaq; prælia prodest,
Et dulces somnos & dulcia somnia præstat.
Huic binæ dantur species, totidemq; colores.
Cristallo similem Germania mittere fertur,

var. lect. in Mus. Wormiano p. 75.
Vers. de idololatr. lib. 6 p. 138

Ceruleo

Ceruleo tantum infectum rutiloq; colore,
Mittit & hyspanus similem fulgore Piropi.

Glossa Nubibus illisis) Si in nube luctatur flatus aut uapor tonitrua æduntur; si erumpat ardēs, fulmina: si lōgiore tractu nitatur, fulgetra, ijs finditur nubes, illis perrūpitur, Pli. autor est. 2. lib. Et tūc demū cadit ille lapillus.

Turbidus & horrendum) Loco aduerbiorum posuit nomina, & hoc poetice.

Cuius apud Græcos) Nō alibi q̃ in loco fulminis ictui proximo inuenitur Ceraunius. Græca enī lingua κεράυνος fulmen dicitur.

Igneus æther) Igneus æther latinū ætheros est epithetō, sed græci dicunt ἔμπυρος, qđ sonat etiā ignitus.

A' fulmine non ferietur) Et eius sortis est Laurus, si Pli. credius li. 2. ca. 55. arbor Appollini, q̄ est fulminifer sacra, unde eleganter Lippius Poeta suæ ætatis primus:
Missa triumphalem non tangunt fulmina laurum,
Cingant belligeri tempora læta duces.

Nec domus) Quia finis & mediū conueniunt carminis, leoninū dicitur. Si cui aurium sit iudicium, facile notat sonum, non lepidū admodum auditu.

Germania) Plinius habet Carmania lib. 37. cap. 9. quæ est regio orientalis prope Indiam & mare rubrū. Eius meminit Strabo lib. 3.

Cæruleo) Cæruleo id est cæsio, quasi cœluleo: nam cœruleū mare dicitur à cœli colore, quē græci nominăt γλαυ-

γλαυκός à noctua, cui talis est color, ait Sipontinus.

Pyropo) rubenti, ut splendescit qualitas ignis.

Rutiloq; colore) Si in die ceciderit habet fulgorem sydereum, teste Isidoro.

Sotacus tradit apud Plini. lib. 37. ca. 9. Ceraunea aliquot esse securibus similes, & his liceat urbes expugnare & classes, easq; Betulos uocari. Aliquot item rotundas Ceraunea nominatas, quibus nulla uirtus adscribitur. Isidorus tamen eiusdem operationis utramq; gemmam participem testatur.

CRISTALLVS. CAP. XXIII.

De Cristallo Plinius lib. 37. cap. 2. Solinus cap. 24. Isido. lib. 16. cap. 13. Gregorius in Ezechie. cap. 1. Albertus lib. 2. cap. 3. Anglicus lib. 16.

Cristallus glacies multos durata per annos,
Vt placuit doctis qui sic scripsere quibusdam
Carminis antiqui, frigus tenet atq; calorem.
Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Cristallum nasci, qua non uis frigoris ulla est,
Nec glacialis hyems nunq̃ uiolasse probatur.
Sed certum cunctis, neq; stat uiolabile tanquam
Quod lapis hic soli subiectus concipit ignem,
Admotosq; sibi solet hic accendere fungos.
Hunc etiam tritum quidam cum melle propinant
Matribus, infantes quibus assignantur alendi,
Quo potu credunt implerier ubera lacte.

Christallus

Cristallus glacies) Cristallus lapis est ex aqua purissima sub terra congelatus per multos (uidelicet triginta) annos, teste philosopho. Vnde græcũ nomen habet κρύσταλλος, id glacies sonat.

Vt placuit doctis) Diodoro, A. Gellio ex Aristotelis libris, & Senecæ naturaliũ quæstionũ lib. 3. Et Ecclesiastico cap. 43. Aquilo flauit & gelauit cristallus ab aqua, & Plinio. in. 37.

Frigus tenet atq; calorem) Absq; calore legendum censeo, dicit enim Plin. caloris impatiens est, nec aliud quàm frigidum ferre potest Cristallus.

Pars negat &) Arnoldus cuius frequenter meminit Vincentius in speculo suo, homo non indoctus in libro de lapidibus, Christallum non uehementia frigoris in glaciem conuerti scribit, sed potentia terrestri indurescere instar aquæ congelatæ. Nam et hæc in regionum partibus etiam reperiatur, ubi solis ardor uehementissime æstuet, cuius opinionẽ nonnihil comprobat Solinus. Facile tamen crediderim ex glacie lapidem formari, præsertim cum aliquando pluuialis aqua non frigoris rigore, sed terræ in quam ceciderit proprietate, et etiã lignum in lapides transformentur. Huius signum est lapis qui Corallius dicitur, qui absq; dubio de lignis generatur & plantis. Scribit Albertus q; aliquando arbor in quam aues nidificarint cum auibus in mare aliquod iuxta ciuitatem quæ est Lubicensis, sit ui &

impetu

impetu uentorum de litore deiecta, unde (fortassis propter aquę conditionem) & arbor & aues lapidum tulerint sortem. Et aliud cui fidem adhibēdam censet: In Gothia inquit fons est, quicquid huic immittitur lapidescit, Vnde imperator Fridericus rei incredulitate perculsus chirotecam anulo signatorio notatam (ut probaret si quid ueri esset) immisit, quæ ex illa parte quæ fuerat immissa, paucis diebus lapidea cū signo est reperta.

Accendere fungos) Oculo solis subiecta fungos accendit, si frigida est: calida enī nihil operatur, dicit Plin.

Implerier ubera lacte) Si lac fluere desierit ex calida causa, ut scribit Isido. lib. 16.

Sumptus in potu ualet contra Colericā & uiscerū passionem, si non adsit constipatio, eodem dicente.

DIADOCCHOS. CAP. XXIIII.

De Diadoccho Plinius lib. 37. cap. 10. Alber. li. 2 tract. 2. cap. 4. sed male ibi scribitur diacodos. Anglic. de proprie. rerum lib. 16. Siluat. Pandect. ca. 412.

Diadochos perquam responsa petentibus aptus
Dæmonis effigies uarias ostendere fertur,
Nec lapis est alius qui fortius euocet umbras.
Sed si defuncto quis forsitan applicet illum,
Protinus asseritur solitas amittere uires.
Nanq; lapis sacer est, & quæ mors sternit abhorret.
Hunc autem perhibent similem fulgore Berillo.

D Dæmonis

Glossa: Dæmonis effigies) Sunt quidam magicis quibusdã preculis etiam non intellectis, dæmoniacas effigies, & umbras mortuorũ flectentes, ut ad singula interrogata diligenter respondeant. Magis uero impie & cum periculo, q̃ Christiane cum securitate. Tales Arnoldum de noua uilla in suam pharmaceutriam inseruisse legimus, & M. Varronem in coxendicem. At huic qui tam impias nugas spernit, satis est diadochos.

Sed si defuncto) Tam pura tantæq; synceritatis ex propria natura est hæc gemma ut cadauerorum nequeat ferre impuritatem, scribit Albertus, quibus plærunq; inest aut malus fœtor, aut exotica forma, ut uidemus indies.

Euocat umbras) Magi cadauera faciunt reuiuiscere, & ex sepulchris exire umbras, ut de Herichtho legitur apud Lucanũ in. 6 li. Vnde Ouid. de Amoribus:
Euocat antiquos proauos, atauosq; sepulchris,
Et solidam longo carmine findit humum.

Lapis sacer) Sacratam esse hanc gemmam uitæ augurор, quæ morti est contraria, unde corruptionẽ mortis abominatur. Scribit tamen Albertus posse reperiri aliã rationẽ ex libris magorũ Hermetis, Ptolomæi & Thebich, quos libros ad manus non habemus.

DIONYSIAS. CAP. XXV.

De Dionysia Vincentius lib. 9. cap. 65. Plin. li. 37. cap. 10. Isido. lib. 16. Albert. lib. 2. cap. 4.

Nigra

Nigra micat rubeis Dionysia consita guttis,
Hanc in aqua tritam uinum fragrare loquũtur,
Et tamen ebrietas ipsius odore fugatur.
In quo naturæ solito nihil ordine currit.
Dum lapis è lympha uini producit odorem,
Quamq; citare solet uinum fugat ebrietatem.

Dionysia) Dionysius Bacchus est, quasi Διὸς, hoc est Iouis filius. Hinc dicta hæc gemma dionysia, q. uini fragrorem habeat, ut Isido. lib. 16. Glossa.

Fragrare) Id est odorem spirare, quia specie fracta odor redditur maior.

Odore fugatur) Sobrio adhuc homine uetat ne inebrietur sitiens. Nam odor ex hoc lapide bibendi desiderium faciat. Talis ad extremos fines Indiæ est terra, ab oriente circa fontem Gangis, quæ ex uehementi fragrore florum, herbarum & syluestrium malorum Astomorum gentem absq; cibo & potu nutrit, si tamen fidem quæris, legito A. Gelli. lib. 9. cap. 4. Plin. lib. 7.

Ordine naturæ) Secum dissidet natura, cum lapis ex aqua uinum elicit. Sed quosdã est reperire qui præter naturæ dissidium ex uino elliciant aquam, potissimũ cum bibant ut oculos lachrymis obortis fluentes crebro tangere cogantur, aquam à uino separantes, quam immiscuunt caupones in hospitum (ut ipsi dicunt) gratiam, ne cito ebrietatis sentiant fœdissimam ac

turpiſſimam molem, cum uinum tale ſit præſentiſſime ebrietatis efficax. Nam Ariſtote. uinum inquit, per ſe craſſius, acceſſiōe aquæ factum ſubtilius, citius penetrat anguſta foramīa capitis, meri noxam, cuius adhuc multam uim obtinet, eodem tranſmittens.

At quoniam in ebrietatis mentionē incidimus, nō inſcite opinor, quæ nobis uaria ſuggerit lectio huic potiſſimum parti ſubſcribere, de his nempe quæ ebrietatem diſcutiant, ut eſt lactuca, quæ nō in procœmio cœnæ ad conciliandam appetentiam, ut Plinius diſputat lib. 19. capi. 8. habenda, ſed in fine: quoniam inſita frigiditate redundat ebrietatem lactuca, ſi uerus eſt Cœlius li. 14. Proinde Martialis diſtichon notius fit:

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoet illa dapes?

Recenſentur à Plin. lib. 23. cap. 8. et amariores amigdalæ, de quibus Palladius de Agricultura lib. 2. quoniā amaritudo illa exiccandi habeat uim, nec oppleri uenas permittat, quibus præter modum diſtentis obturbatisq; contingere ebrietatem credimus peritis. Suggerit & aliud teſtimonium Plutarchi, dulcia ſi infundantur uino, ebrietatem diſcutere. Proinde medicos peritiores iubere q̄ ſe amplius inuitarint, quieti ſeſe daturos, mellitum panem uorare, quoniam meracam potionem hebetet dulcedo. Tu tamē ſalubrius ſi uis habere remediū, ut tutius ab ebrietate bibas, partius bibe. Harum rerum mentionē

mentionem facit Macrobius lib. 7 cap. 7.

ETITES. CAP. XXVII.

De Etite Plin. lib. 37. ca. 11. Isidorus lib. 16. cap. 4. Et iterum Plin. lib. 10. cap. 3. Solin. cap. 50. Diodo. lib. 5. cap. 148. Serapio. cap. 402. Albertus lib. 2. cap. 5. ubi male scriptum reperies Ethices.

INter præcipuos lapides numeratur Etites,
Quem petit extremis orbis Iouis ales ab oris
Custodem nidi, defensoremq; futurum,
Quo ualeat pullis dubios auertere casus.
Continet hic alium prægnantis more lapillum,
Creditur ergo potens prægnantibus auxiliari,
Ne uel abortiuum faciant, partuúe laborent.
Appensus læuo solito de more lacerto,
Confert præterea gestanti sobrietatem.
Auget diuitias, & amari cogit habentem,
Victoremq; facit, populiq; fauoribus ornat.
Incolumes pueros dat uiuere siue puellas,
Atq; caducorum fertur prohibere ruinas.
Si quis suspectus tibi sit de fraude ueneni,
Tuq; probare uelis sua num sit iniqua uoluntas,
Participem mensæ quem formidas adhibeto,
Pulmento posito cui sit submissis etites,
Si fraus corde subest tentans glutire nequibit,
Si tuleris lapidem cupide gestata uorabit,
Puniceum lapis hic memoratur habere colorem.

Oceaniq; latens in littoribus reperitur,
Aut Aquilæ nidis, aut Persarum regione,
Quem gemini Pollux Castorq; tulisse leguntur.

Glossa Ethites à colore Aquilæ candicante cauda, iuxta Plin.lib.37.cap.11. Nam ἔτος aquila sonat, unde à quibusdã, teste Alber, & Aquileus dicitur, aliqui dixêre Gagatem, ut asserit Plinius lib.10.cap.3.

Iouis ales) E' uolucribus sola aquila fulmen non sentit, unde armigeram Iouis consuetudo iudicauit, & sic Iouis alitem, cuius rei testimonio est Plin.lib.2.cap.55. & lib.3.cap.10. & cap.5. Possum quoq; Luciani poeticum huc applicare, q sub forma aquilæ Iouem ab Ida Ganimedem rapuisse scribit, unde (quia ipse in aquilã pater deorum atq; hominum sese formauit) facile crediderim, hanc uolucrem Ioui in delitijs & sacram fuisse.

Auertere casus) Albertus dubitare uidetur cur hanc gemmam in nido habeant aquilæ. Hic autem habes rationem spectatam utcunq;, præsertim cum tantæ uirtutis sit habilis Ethites. Non tamen latet nos alios alia adducere, ut quendam apud Albertum, q habeant hũc ad mitigandum calorem ouorum aut corporis aquilæ, ne oua nimis calefiant. Aliũ q conferat ad formatiõem & ad futurum habitum pullorum. Sed nostri instituti nõ est, cuiusq; rei singulorum autorũ ostendere causas.

Abortiuum) Abortus causas plurimas in. 7. libro cap.7.

cap. 7. Plinius enumerat, mulieribus obseruandas, quarum una est, inquit, à lucernarum odor extinctu.

More prægnantis) Est lapis iste prægnans intus, cum quatias alio uelut in utero sonante, Plin. autore.

Leuo lacerto) Et cruribus alligatus prægnantis maturat partum, scribit Isidorus.

Ethitis quatuor genera Plinius lib. 37. cap. 21. inueniri ait, Marem & fœminam. Vnum nanq; Ethiten in Affrica nascentem pusillum & mollem, intra se ac ueluti in aluo habentem argillam suauem, candidam, ipsum fricabilem, quem fœminei sexus putant. Marem uero, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Affrica nascentibus similis, amplior tamen ac dilatatus, cæteris enim globosa facies, habet in aluo harenam iocundam & lapillos, ipse tamen mollis ut etiam digitis fricetur. Quarti generis Raphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Rhaphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. His eleuauit fidem Plin. testimonio lib. 36. cap. 21.

ENHIDROS. Caput. XXVIII.

De Enhyd. Pli. li. 37. cap. 11. Solin. cap. 50. Albert. li. 2. tract. 2. c. 5. Etyndros habet, Isido. uero Enydros.

PErpetuis fluctus lachrymis distillat Enhydros,
Qui uelut è pleni fontis scaturigine manant.

Cuius naturæ graue sit deprehendere causam,
Nam si decurrit lapidis substantia, quare
Non minor efficitur, uel non omnino liquescit?
Sin res exterior descendat ad interiora,
Vt semper refluat, cur se non impedit ipsum?
Scilicet ingrediens contrarius egredienti.

Enhidros lapis est ab aqua uocatus, quasi aqueus, semper est rotunditatis absolutæ, in candore leuis, sed ad motum fluctuat intus in ea, ueluti in ouis liquor, sic Plinius habet lib. 37. cap. 11. magnitudinis est auellanæ (nucis

Graue sit depreben.) Quod ingrediens non repellat egredientem, qui fiat durum est fingere, nisi ex hoc quod Albertus effinxit: Ex substantia profecto, inquit, huius lapidis nō ueniunt guttæ, sed ex nimia frigiditate qua tenetur, quæ aerem propinquum et se tangentem in aquam mutat. Hanc quidem rationem teste Siluatico, Albertus ex Euace sibi adscripsit.

Quod tamen multū emolumenti aut gratiæ hæc gemma conferat, nondum reperi. At guttæ inquit Albertus febricitantibus sunt remedio.

GAGATES. Cap. XXIX.

De Gagate Plinius lib. 36. cap. 19. Solinus cap. 34. Galenus lib. 9. cap. 8. Auicenna lib. 2. Albert. lib. 2. cap. 7. Vincen. lib. 9. cap. 23.

NAscitur in Licia lapis & propè gemma gagates,
Sed genus eximium fœcunda Britannia mittit.

Lucidus & niger est, leuis & leuissimus idem.
Vicinas paleas trahit atritu calefactus,
Ardet aqua lotus, restinguitur unctus oliuo,
Prodest gestatus tumidis intercute lympha,
Et dilutus aqua dentes firmat labefactos.
Per sufumigium mulieri menstrua reddit,
Accensus prodit fumi nitore caducos,
Effugat immites simili ratione Chelydros,
Euersos uentres iuuat & præcordia tensa,
Inde dæmonibus contrarius esse putatur.
Vincit præstigias, & carmina dira resoluit,
Et solet (ut perhibent) deprehendere uirginitatem.
Prægnans potet aquam triduo qua mersus habetur,
Quo uexabatur partum cito libera fundit.

Gagates lapis, nomen loci & amnis habet Gagis Lyciæ, quæ est minoris Asiæ regio inter Pamphiliam & Cariam, cuius descriptionem Plin. habet li. 5. ca. 27. Gloss.

Lapis & propè gēma) Et sic Dioscorides. Est lapis inquit ut gēma, unde anuli fiūt, Schwartzer augstein.

Sed quia lapidis mentio facta est, unde lapis dicatur ex Isidori. 16. libro operæpretium fore adiungere duxi: Qui lapis, dicit, q̊ pedem lædat ethymum habet. Sed aliud sunt Cautes, inqt, aspera nempe saxa ĭ mari. dictæ à cauendo quasi caute. Et item aliud Murices, nam petræ sunt in littore similes muricis, nimis acutissimæ, et nauibus pernitiosæ. Scon uero saxum, quod hu-

manæ uocis sonum captet, & uerba loquentium imitatur, εἰcon enim græce, latine imago dicitur. Licet hoc quidem & locorum natura eueniat, & quandoq; conuallium. Sed calculus lapillus est terræ admixtus, rotundus atq; durissimus, & omni puritate leuissimus, Dictus nanq; quod sine molestia breuitatis suæ calcetur. Cui cōtrarius est scrupulus, lapillus minutus & asper, quod si inciderit in calceamentū nocet & molestus est, unde & animi molestiam scrupulū dicimus, hactenus Isidor.

Britannia) Id est Anglia, eius gemmæ fœcunda, insula oceani inter septentrionem & occidentem, cuius situ describit Plin. lib. 4. ca. 16. & Strabo Geograp. li. 1.

Leuis & leuissimus) Leue quando priorem syllabā corripit, significat id quod sine pondere est, unde leuē stipulam dicimus. Et quandoq; transfertur ad animum, unde leues dicimus homines incōstantes, uileis, & nullo honore dignos, quemadmodum è contrario graues uocamus constantes, seueros, prudentes, testis est Perottus. Hinc Poëta gagatem leuem dicit, qui ut Plin. ait. non multum distat à ligno, & sic natat in æquore quandoq;. Cum uero leue primam producit, significat id quod tactu asperum non est sed politum: Vt leue marmor. Sic igitur gagates leuissimus dicitur, quia planus est & leuigatus. At quemadmodū per nomina leuis & leuissimus diuersa intelligūtur significata, sic etiā diuersitati gagatis attribuēda sunt. Nā duplex, teste Isidoro

doro, ſitus illius lapidis eſt, Glaucus quē lucidū dicit & leuiſſimū, quia planus. Niger quem leuem, nam pumicatus eſt, unde parum ponderis habere fertur.

Dicit tamen Albertus, q & unus crocei coloris reperiatur, qui perlucidus ſit ut Topaſion.

Tumidis intercute) qui hydropim patiuntur, hoc eſt morbum intercutaneum, de quo Cor. Celſus lib. 3. cap. 21. ſi geſtauerint hunc lapidem, liberantur morbo.

Per ſuffumigiū) Id eſt ſuffumigatiōem uel ſuffimentum. Non multum refert etiam ſi legas ſuffimentum,

Menſtrua reddit) Reſtringuit ſuffocationē matricis, quā etiā ſtrangulationē uocant latini, hoc eſt morbū curat cui ſolæ mulieres, ut in Pli. legius li. 7. cap. 15. obnoxiæ ſunt, q naſcitur qn̄ mulier menſtrui nō habet exitū naturalē, & frequenter cadit & nihil ſentit. De menſtruis Ariſtot. lib. 7. cap. 2. At lapidē bene tritū ponas ſup carbones ardentes, ut fumigationes mulier bene tecta ad ſe admittat, ſic purgabitur inquit Dioſcorides ſine damno & dolore.

Accenſus prodit) Deprehendit ſonticum morbum ſuffitus gagatis, ita Plini. lib. 36. cap. 19. Dioſcorides autem in aceto ſumptus, Epilenticos inquit erigit.

Chelydrus ſerpens eſt, fumum emittens qua ſerpit, ut Perotto placet, ſed intelligi ſerpentes genere non determinato, uult Poëta.

Simili ratione) quæ eſt per fumū. Et ſic cornibus

ceruinis

ceruinis accensis utrislibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur: huius rei testis est Plin. lib. 8. cap. 32. Vnde ornitrophijs admonet M. Varro. li. 3. de re rust. cornu ceruinũ sed ustũ adbiberi.

Euersos uentres) Stomachi nomine Plinius lib. 11. ca. 37. postremam gulæ partem accipit. Huic dicit mox adnectatur uenter, qui aliquando subuertitur, ita, ut im missum cibum amplius capere non possit. Passionẽ hanc uentris aut stomachi subuersionem Albertus uocat. Ni uelimus intelligere uentres quos Cœlius lib. 3. cordi ex medicorũ pœnu attribuit, qui tamen nõ subuertuntur.

Præcordia tensa) Diaphragma dicitur membrana illa quæ cor ab intestinis diuidit instar rhetis, à Latinis præcordiũ, quasi ante cor positum, sic Cor. Celsus li. 4. Auicenna autem Gagates dit, qui est genus electri uel succini proprietatẽ habet confortandi cor & lætifican di. Vnde p præcordia, q, cor ipsum intelligat auguror.

Dæmonibus esse contrarius) Plotinus philosophus scribit animas hominũ dæmones esse, & ex hominibus fieri lares si bene meriti sint: Lemures siue laruas, si ma le. Manes autem dici, si incertum sit bene an male me= riti fuerint. Laruas quippe esse noxios dæmones, ex hominibus factos. Hos Græci cacodæmonas uocant. Lares aũt Eudæmonas, hoc est beatos, hæc ex August. de ciuita. Dei lib. 9. At Cacodæmonas & Eudæmonas interpretari licet, inquit A. Faber Ferrariensis, Geniũ

malum et bonum, ad priscorum opinionem, qui singulis binos genios attribuerunt, quorum alter perniciem moliretur, alter iuuare studeat, cuius sententiæ fuit Empedocles, citante Plutarcho in libello de animi trãquillitati. Quo ptinet illud Bruti, quod in eius uita memorat idem Plutarchus. Nam Bruto cum dies ille fatalis immineret, & in Asia nocte fermè intempesta ex more uigilaret in tabernaculo, lucerna iam emoriente, uidere uisus est personã quandã tragicam, & humana specie maiorem. Atq; ille protinus ut erat animo interrito percõtatus est, quis nam esset, aut hominũ aut deorum. Cui illa cum murmure: Tuus sum Brute genius malus, Philippis me uidebis. Eadem itaq; imago rursus apparuit confligenti Philippis, quæ quidem illi pugna postrema fuit.

At hoc loco per dæmones aliud intellige, uidelicet phantasmata melancolica, quibus est remedium gagates, quæq; dæmones uocantur ab Euace, q̃ est Pandectarum. 430. capite.

Vincit præstigias) Magicas præstigias uincit, per quas, ut Seneca scribit, messes in agros præstigiatores inferre possunt. Vnde in duodecim tabulis cautum erat dicit Merula, ne quis alienam segetem pelliceret: Ad hoc Verg. Atq; satas aliò uidi traducere messes. Consimilia sunt apud Ouid. de remed. amoris.

Dira carmi. id est incantatiões. Oui. in Amoribus:

Euocat

Euocat antiquos proauos, atauosq́; sepulchris,
Et solidam longo carmine findit humum.

Ad hoc Verg.

Carmina uel cœlo possunt deducere lunam.

Tibullus.

Cantus & è cœlo deducere lumina tentat.

Deprendere uirgi.) Si huius lapidis mulieri detur limatura, quæ sentit carnis maculam mingit: si autem incorrupta est, tenet urinam, dicente Albert. li. 2. ca. 7.

Etiam si conteratur in puluerem cui accedat ceræ commixtio ut faciat emplastrum, illud depellit strumas in collo, nam libet credere Dioscoridi lib. 1.

GAGATROMEVS. CAP. XXX.

De hoc lapide Albert. lib. 2. Tracta. 2. cap. 7. Sed Gagatronica habet Siluaticus Pandecta. cap. 424.

AST diuersicolor quem dicunt Gagatromeum
Pelli capreoli similis lapis esse refertur:
Quem qui portarit dux pugnaturus in hostem.
Hostem depulsum terraq́; mariq́; fugabit.
Illius Alchites ope multa pericula uicit,
Succubuit quoties lapidem non sustulit illum.

Glossa. Dicit Auicenna, q, uictores reddat se gestantes, & hoc expertum sit in Alchite principe quodam, qui cũ secũ habuerit hunc lapidem uicerit domi forisq́;, quando uero caruerit, hostibus succubuisse compertum sit.

Pelle

Pelli capreoli) Capræ ſyluestres ſunt, unde capreoli dicti, Verg. Capreoli ſparſis etiam nūc pellibus albo.

Pugnaturus in hostem) Hostem depulſum &c.) Figuram orationis nota Anadiploſim, id eſt reduplicationem, quæ ſummus carminis eſt ornatus, ſi non crebro intercurrat. De hac Cicero ad Heren. 4. lib.

GALACTITES. Cap. XXXI.

De Galacti. Plinius lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 12. Auicenna lib. 2. cap. 407. cui lapis hic lacteus dicitur, Marbodeo cineri ſimilis. Siluaticus autem ex uno lapide Galactite, qui lacteus à quibuſdam, à quibuſdam cinerius dicitur, duos fecit, fortaſſis nō admodum de induſtria. Albertus lib. 2. cap. 7. Galaricidem uel Galaractiden nominat. Ariſtoteles. in lapidario ſuo etiam de hoc quædam.

HVnc lapidem cineri ſimilem Galactita, dicunt
Quem mulſa tritum lac multiplicare bibenti,
Si tamē ante cibos fuerit poſt balnea ſumptus,
Aut ouis ex grauidæ lanæ traducere filum
Pertuſo lapidi decet & circumdare collo,
Sic ſe portantis fœcundat ubera lacte.
Dat facilem partum ſimili ratione ligatus
Ad femur illius quæ parturiendo laborat.
At ſi mundato circumſpargatur ouili,
Cum ſale mixtus aquæ ſolis redeuntis in ortum,

Lacte

Lacte replentur oues, ſcabiesq; fugatur ab illis.
Præterea tantis ueteres hunc laudibus ornant,
Vt bona cuncta putent ſolum præſtare gerenti,
Quæ ſimul à reliquis cuncta uirtute darentur.
Sed turbat mentem ſi clauſus in ore liqueſcat.
Hunc mittit Nilus, producit & hunc Achelous,
Lactis dat ſuccum tritus lactisq; ſaporem.

Gloſſa Gallactita) Eſt hic lapis colore & etiam ſapore lactis inſtar, dicit Plinius. Vnde lacteus nomen habet teſte Iſidoro. Sed Dioſcor. inquit, Lætheus dicitur, quia præcedentia mala ducit in obliuionem, unde mulierem abſq; labore parturire facit, doloris uidelicet oblita præcedentis partum.

Tritum mulſa) Mulſa hydromel eſt, inquit Grapaldus, qđ Plin. dicente lib. 31. ca. 6. appetentibus ægris uinum datur, ueluti innocentiore potu. Hydromelis rationem quære apud Plin. lib. 14. cap. 17.

Solis redeuntis in ortum) Veſperi ſol maturat in ortum, hoc eſt, in locum unde exierat mane.

Scabiesq; fugatur) Auſtrinos uentos Landinus docet ſcabiem inferre ouibus. At Petrus Valla Placentinus illis obeſſe tineas affirmat, indeq; dici tineandas oues à Plauto in Bacchidibus.

Præterea) Tali elogio hunc lapidem commendat Dioſcorides, ſcribens, ſi in faſcina portetur, pellat dolorem dentiũ. Et ſiquis ſecum portauerit qui principẽ

uel alium

uel alium offensum habeat in obliuionẽ adducat principis uel alterius aduersantis iram, & dominum suũ ex toto reddat omibus amabilem. Item Aristoteles lapis hic dicit, dum ponitur cõtra incendium, ignis extinguitur. Collo quoq; alligatus, saliuam offert, autor est Pli. li. 37.

Nilus ab ultimis Aethiopiæ finibus fluit ad Septentrionem, dicit Strabo. 15. lib. Præclara quoq; est Auicennæ de hoc sententia, qui Nilum inquit, ita laudo, ut bonitatis excellentia paucis admodũ comparari possit fluminibus, nam mulierũ partus insigniter adiuuat: unde & huius lapidis uim quam in nixu mulierum refert uenire auguror.

Achelous) Sunt fluuij Ionium irrumpentes sinum, & in Austrum uergentes Inachus, Achelous & Euenus, Strabo lib. septimo.

HIERACITES Cap. XXXII.

De Hieracit. Plinius lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 7. sed corrupte ibi legitur Gerachides. Aristot. in lapidario suo. Barpth. Angli. lib. 16.

ET Hieracitem uetus experientia laudat,
Iste colore niger superat uirtute colorem,
Quem prius abluto si quis gestauerit ore,
Dicere mox poterit quid de se cogitat alter.
Huic quoq; semper inest imperatoria uirtus,
Quo nequeat mulier quicquam prohibere petenti.
Cuius sic uirtus perhibetur posse probari:

Muſcis expoſitum corpus nudato gerentis,
Lactis commixto mellisq; liquore perunctum,
Intactum cupido miraberis agmine linqui.
Si lapidem tuleris facto grege ſpicula figent,
Imbutamq; cutem figunt per uulnera mille.

Gloſſa. Hieracites à colore accipitris nomē habet, ſed maioris uirtutis eſt q̃ coloris, inqt Poëta: Niger etenī qui color infamis eſt ex opinione Pythagorica, qui aiebat, q̄d eſſet colore candido id ad boni naturam pertinere, quod atro, mali. Habentur apud Plinium colores tres præcipui tantum lib.21.cap.8.

HIENIA. Caput. XXXIII.

De Hienia Plinius lib.37.cap.10. Albertus lib.2. ca.8. ſed ibi legitur Iena. Solin.ca.39. in Pande.ca.434.

Tollitur ex oculis lapis extollendus Hienæ,
Dictus Hienia, quem ueteres (ſi credere dignū)
Fatidicum numen memorant inferre gerenti,
Quo queat imbutus prædicere quæq; futura,
Sub lingua lotus ſi contineatur in ore.

Gloſſa. Ex oculis) Ex oculis tollitur Hienæ, uel ut aliqui dicunt ex fronte, ut Ariſtote.

Hiena) Hienis utranq; eſſe naturam, & alternis annis eſſe marem, alternis fœminam fieri, parere ſine matre uulgus credit. Ariſtot. in.6. libro cap.32. negat. Multa mira traduntur de hac, ſed maxime q̄ ſermonem humanum

humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenq́; alicuius addiscere fertur, quem euocatū foras laceret. Huius natura descripta apud Plinium, cuius prædicta uerba sunt, lib. 8. cap. 30.

HELIOTROPIA. Cap. XXXIIII.

Plinius libro. 37. capite. 10. Solinus cap. 39. Albert. lib. 2. Tract. 2. cap. 5. ubi Eliotropia scripsit. Aristot. in lapida. Isidorus. 16.

EX re nomen habens est Hellio[illegible]opia gemma,
Quæ solis radijs in aqua subiecto Batillo
Sanguineum reddit mutato lumine solem,
Eclipsimq́; nouam terris effundere cogit,
Deniq; post modicum uas ebullire uidebis,
Aspergiq; foras subitæ scaturiginis imbrem,
Vt fit cum nimbos distillat turbidus aër,
Imbres de cœlo uocat, astringitq́; serenum.
Sed quoq; gestanti dat plurima uaticinari,
Atq; futurarum quasdam prænoscere rerum.
Nosq́; bonæ famæ quibus est data laudibus ornat,
Seruat & incolumes producens tempora uitæ,
Sanguinis astringit fluxum, pellitq; uenena,
Nec falli poterit lapidem qui gesserit illum.
Tot bona diuino data sunt huic munere gemmæ,
Cui tamen amplior his concessa potentia fertur,
Nam si iungatur eiusdem nominis herbæ,

Carmine legitimo uerboq; sacrata potenti,
Subtrahit humanis oculis quemcunq; gerentem,
Hanc nunc Aethiopes, nũc Cyprus & Affrica mittit,
Sanguinis aspersum guttis, similemq; Smaragdo.

Glossa Quæ solis radijs) Hæc gemma in oppam aquatilem uel in Batillũ, hoc est in uasis aliquod genus (nam Plinius uas habet non Batillus) posita, oppletum lucida aqua radios solis mutat, & ex aëris repercussiõe obumbrare uidetur radiorum solarium claritatem, & quendam inducere in aëre sanguineum colorem, ac si sol ex interpositione corporis lunaris ad solem eclipticas pati tenebras uideatur. Et ideo quia ita uidetur solis posse mutare claritatem, Heliotropia, id est solis auersio nuncupatur, Hæc Dioscorides.

Deniq; post modicum) Hic cum Aristotele loquitur poëta, qui Heliotropia dicit, si ponatur super aquã euaporabit eam. Nam in nebulam resoluit scribit Vincentius, quæ post paululum imbrem inducit: unde subiungit Marbodeus, Imbres de cœlo uocat &c.

Atq; futurarum) Propter quod templorum pontifices isto lapide utebantur, & maxime in festis Idolorum, sic Albertus. 5. capi.

Diuino munere) Habetur in libro de natura rerum q. omnibus gemmis à Deo insita sit natiua uirtus.

Eiusdem nominis herbæ) Magorum impudentiæ, ut manifestissimum hoc quoq; est exemplum, q. admixta herba

herba eiusdem nois (aliter solsequium, wegwart) Helio tropio; quibusdam quoq; additis precationibus gerentẽ cõspici negent, uide Pli. li. 37. cuius hæc ferè uerba sunt.

Aethiop. Cyprus & Aff.) Sed quoniam horum populorum, insularum & regionum nomina & situs ferè omnibus sunt obuia libuit præterire hic. At quis color Smaragdo, uide literam S.

HEPHESTITES. Cap. XXXV.

De Hephe. Plinius lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. ca. 5. sed Epistrites ibi legitur. Dioscorides quoq;.

NAscitur in bimari pretiosior ære Corintho,
Dictus Hephestites rutilans lapis et rubicundus:
Qui si feruenti fuerit coniectus aheno,
Ignibus exultans prius, illico sistitur unda,
Frigida post modicum lapidis uirtute futura.
Fructibus à terræ uolucres arcere locustas,
Et nebulas steriles, & grandinis improba fertur.
Verbera, nec turbo (quos protegit iste) nocebunt.
Ad solem positus radios emittit ut ignem,
Mirantes oculos præstringens luce corusca.
Accensas idem compescit seditiones,
Et tutum seruat dubia sub sorte gerentem.
Pectore sed memori fixum teneamus oportet,
Qua cor parte iacet lapides hos esse gerendos.

In bimari Corintho) In bimari Corintho ait, quoniam Isthmos Peloponesi promontoriũ, ubi sita est, ab Glossa

altero latere Ionium, ab altero Aegæum mare habet, de quo etiā Solinus ca.7. De Corintho ſcribit multa Strabo lib.8. Hic imitatur poëta Horatianum carmen Ode 7. primi libri

Bimariſúe Corinthi, Mœnia
Laudabunt alij.

Prætioſior ære) Ex antiqua gloria Corinthum laudatur æs, cuius ſunt tria genera teſte Plinio lib.4. ca.2. Candidum quod nitorem q̄ proxime argenti accedit. Alterum in quo auri fuluus color conſpicitur. Tertium in quo æqualis temperies omnium ſit.

Dictus Hepheſti.) Hoc eſt lapis igneus uel rutilans, nam ignem emittit ut Poëta fatetur.

Siſtitur unda) Cauſa huius rei alia eſſe nequit, niſi quod frigidiſſimus eſt, Quapropter in aquam bullientem proiectus, eius motum ſiſtit: nam frigiditas ſuæ cōplexiōis agere incipit, ſi teſtimoniū accipimus Alberti.

Locuſtæ) Locuſtæ à locis urendis uocitatæ, inquit Perottus, ob iacturam quam meſſibus afferunt tactu multa urentes. De his ſcribit Ariſtot. de natu. Ani. lib. 5. cap.17. & cap.28.

Sub dubia ſorte) Si alea fortunæ iacta fuerit, præſens & efficax hic lapis eſt. Nam fortunæ quæ ſæpius appellatur ſors, & anceps quidē, ut Verg. in Coriambico ſuo oſtendit, multum oppugnat, & ex dubia ſorte indubitatum & felicem traducit euentum, ſi circa brachium

chium

chium ſiniſtrum portaueris, ait Dioſcorides.

HEMATHITES. Cap. XXXVI.

De Hemathite Plin. lib. 37. ca. 10. & li. 36. cap. 20. Solinus ca. 42. Galenus li. 9. ſimpliciũ in cap. Sedeneg. Serapio aggrega. cap. 421. Albertus lib. 2. cap. 5.

SVmpſit Hemathites græcum de ſanguine nomen
Naturæ lapis humanæ ſeruire creatus,
Stiptica cui uirtus permulta probatur ineſſe.
Nam palpebrarum ſuper illitus aſperitatem,
Et uiſus hebetes pulſa caligine ſanat.
Eius ramentis ſi glarea mixta ſit oui,
Succo dilutus quem punica mala remittunt
In medicinali ueluti collyria cotæ,
Vel reſolutus aqua iuuat hos qui ſanguinis ore
Guttas emittunt, & qui linit hulcera ſanat.
Potatus ſtringit patitur quem fœmina fluxum.
Carnes creſcentes in uulnere pulueris huius
Vis premit, & uentrem retinet ſine mora fluentem.
Vino dilutus ueteri bibitusq́; frequenter,
Serpentis morſus, uel quod fit ab aſpide uulnus
Egregie curat, reſolutus aquis & inunctus.
Mixtus melle poteſt oculos ſanare dolentes.
Veſicæ lapidem bibitus diſſoluere fertur.
Hic ferrugineo rufoúe colore notatur,
Affrica mittit eum, ſed Aethiopes Arabesq́;.

Hemathites) Hemathites inqt Plattarius, q̃a Hema Gloſſa ſanguis

E 4

ſanguis,thites ſiſtens dicitur,habet enim ſtringendi flu-
xum ſanguinis uirtutem, Ein plut ſtein. Aliter ſanguis
draconis, Auicenna.

Stiptica uirtus) Eſt conſtrictiua: nam ut hoc loco poëta ſcribit, & Alberto teſtante,ualet contra fluxum ueſicæ,uentris,menſtruorum,et hebetes oculos ex humida cauſa confortat & ſanat.

Punica mala) Punici mali nouem genera ſunt,ex his dulcia quæ apyrana alio nomine dicuntur, ſtomacho inutilia habentur, inflationes enim pariunt, dentes,gingiuasq; lædunt. Quæ uero ſapore maxime uinoſa ſunt, paruum nucleum habentia, utiliora intelliguntur,nam aluum ſiſtunt dicit Pli.cuius uerba hæc ſunt li.23.c.6. Et horum ſuccum Poëta intelligit,circa Carthaginem cognomen acceperunt,aliqui Granatum appellant,eodem dicente lib.13.cap.19.

Collyria) medicamenta oculorũ collyria appellant. Cornelius aũt Celſus tam oculorum quàm fiſtularum collyria uocat,ut apparet in.5.libro ſuæ medicinæ.

Aſpidis uulnus) Aſpis ut apud Iſidorũ inuenies lib. 12.capite.4.anguis eſt morſu uenenato pernitioſiſſimus. Eius diuerſæ ſunt ſpecies dicit,ut eſt Ipnalis qui ſomno necat, quem Cleopatra ſibi appoſuit,ut morti ſic quaſi ſomno ſatisfaceret,ut eſt ſeps, & Emorrois &c. Cum ſentit incantatorem Aſpis qui eam carminibus euocet de cauerna unam aurem in terram premit, alterã cauda obtu-

da obturat, & sic magicas uoces obaudiens non exit, de his & Plinius lib. 8. cap. 23.

Vesicæ lapid.) Qui est durior & maior ualde declinans ad albedinem, cū lapis renum sit leuior & minor, declinans in albedinem, sic Auicenna.

Affrica mittit) Hemathitis genera quinq;, præter Magnetem tradit Sotacus apud Plinium. Ex his principatum Aethiopico dat oculorum medicamentis utilissimo. Alterum uocari dicit Androdamanta colore nigro, pondere et duritia insignē, & inde nomē traxisse, præcipueq; in Affrica repertum. Ad se aut argentum, aut æs ac ferrum trahere, sanguineum colorem reddere, & ad iecinoris uitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit, duritia simili, uix reddentis succum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. Quarti generis Elathiten uocari dicit, quamdiu crudus sit, coctum uero militē, utilem ambustis. Quinti generis schistos hæmorroidas reprimit, In totū autem Hemathitas omnes tritos in oleo trium drachmarū pondere, à ieiunis sumendos ad uitia sanguinis. Hæc ex lib. 36. ca. 20.

HEXECONTHALITHOS. CAPVT. XXXVII.

De Hexecon. Solinus cap. 43. Plinius lib. 37. ca. 10. Albertus lib. 2. cap. 5. Apud Anglicum Excoliceros scriptum, sed perperam.

HExecontbalithos lapis ex re nomen adeptus,
Qui ſexaginta modico gerit orbe colores,
Corporis exigui numero diſpendia ſupplens,
Dum tot gemmarum fert gemmula ſola decorem.
In Lybia lapis hic reperitur apud Troglodítas.

Gloſſa Hexecontha, id eſt ſexaginta, unde ſibi hoc nomen adoptauit, ſcribit Plinius.37.

Trogloditarũ regio quæ ſit, quæras.11.ca. Carbun.

Nocet, inquit Albertus, uehementer neruis, propter quod etiam oculos hominis dicitur efficere tremulos.

HYACINTHVS. Cap.XXXVIII.

De Hyacinth. Plinius lib.37. cap.9. Iſidorus.16. Serapio aggregatio.cap.398. Ariſtot.in lapida. Solin. cap.42. Albertus lib.2.cap.8.

IAcinthi ſpecies docti tres eſſe loquuntur,
Nam ſunt Granati, ſunt Citrini, Venetiq́;,
Confortatiuæ cuncti uirtutis habentur,
Triſtitiamq́; fugant, & uanas ſuſpitiones.
Granatos præfert gemmarum quiſq; peritus,
His rufus color eſt & rarius inueniuntur.
Cæruleus Venetus qui protinus aëra ſentit,
Nubilus obſcuro rutilans clarusq́; ſereno.
Optimus huic tenor eſt quem non depreſſior æquo
Obſcurat ſuccus, aut rarus perſpicuum dat,
Sed flos purpureus mixtum componit utrunq́;.
Hic & in os miſſus plus frigidus eſſe putatur.

Duricie solida cædi sculpiq́; recusat,
Fragmentis tantum superabilis est Adamantis.
Pallida Citrinos facies probat inferiores.
Sed quodcunq; genus collo suspendere possis,
Vel digito portes terras securus obibis.
Nec tibi pestiferæ regionis causa nocebit,
Sed magis hospitibus censebere dignus honore,
Iustaq́; si qua petes nullam patiere repulsam.
Athiopes nobis transmittunt hanc quoq; gemmam.

Species tres) Tria genera sunt Hyacinthi. Est genus rubei coloris, q̃ melius est alijs coloribus, & quando superadditur carbonibus uel prunis magis rubescit. Est aliud genus crocei coloris, quod obscuratur in igne, & dicuntur isti Citrini. Tertium autem cærulei coloris est, quod Aethiopia mittit, & ignem non fert, qui dicuntur Veneti. Hæc ex Dioscoride. Glossa.

Hyacinthus appellatiõem accepit à similitudine floris eiusdem nõis, Rittersporn. Nam & hic flos qui aliquando adolescens fuit in delitijs habitus Appollini, ut Lucianus, colorem purpureũ aut uiolaceum habet. At magis dilutus est lapis, Isidorus.

Confortatiuæ) Auicenna scribit de uiribus cordis, q̃ hic lapis maxime imbecillitatem cordis pellat.

Optĩus huic tenor) Optĩa huic est dispositio, quæ nec nimiũ obscura est neq; clara nimiũ. Ex lib. de nat. rerũ.

Repulsam) id est reiectionẽ, quæ apud Romanos nõ

solum ijs qui repulsam habebant, uerum amicis quoq; & familiaribus erat probri, si Anthonio Ferrariensi, qui in præfationẽ Plinij non minus recte q̃ eleganter cõmentatus est, credimus. Illam Hora. in. 1. lib. Epi. 1. Repulsam turpem uocat.

Vanas suspitiones) Melancolicam qualitatem illas suspitiones interpretatur Isidorus.

IASPIS. CAP. XXXIX.

De Iaspide Albert. lib. 2. cap. 8. Plin. lib. 37. cap. 8. & cap. 9. Dioscor. lib. 5. cap. 147. Gale. lib. 9. simplici. cap. 11. Aristot. in lapid.

IAspidis esse decem species septemq; feruntur.
Hic & multorum cognoscitur esse colorum,
Et multis nasci perhibetur partibus orbis.
Optimus in uiridi translucentiq; colore,
Et qui plus soleat uirtutis habere probatur.
Caste gestatus febrem fugat, arcet hydropem.
Appositusq; iuuat mulierem parturientem,
Et tutamentum portanti creditur esse.
Nam consecratus gratum facit atq; potentem,
Et sicut perhibent fantasmata noxia pellit:
Cuius in argento uis fortior esse putatur.

Iaspis græce latine uiridis sonat. Nam tametsi multorum est colorum, uiridis tamen & smaragdo similis optimus est, scribit Isidorus. Glossa

Decem & septem) Iaspidis omnes species huc ponere

nere longum est, sed bonitatem illius lapidis hic breuibus distinctam habes. Olim optima fuit quæ purpuræ quicq̃ habebat. Secunda quæ rosæ. Tertia, quæ smaragdo similis. Apud Plinium hæc et alia multa, cui igitur cordi est de his maiora scire, satis habeat autorem monstratum lib. 37. capi. 8. & 9. Adscribam tamen & hæc Philosophi ex Vincentio, qui dicit peregrinas quasdam inueniri species ex Thetel enumeratas. Nam inuenitur, ait, in Iaspide homo scutũ habens in collo, & cuspidem in manu, sub pedibus serpẽtem, qui habeat contra omnes inimicos uirtutem. Item alius in quo sit homo habens fasciculum herbæ in collo, cuius uirtus sit omnes discernendi morbos, & sanguinem restringendi quem Galenum in digito tulisse ferunt. Hinc cruce signatum uiridem, & ne quis aquis submergatur efficacem, Hactenus Vincentius in specu. nat. lib. 9. cap. 77.

Et nasci multis partibus) Nam in India smaragdo similis inuenitur, in Cypro glaucus & pinguis, in Persia æris instar, in Phrygia purpurea, in Capadocia ex purpurea cærulea atq; non refulgens. Thracia Indico similem mittit, Chalcidia turbidam. Hæc Plinius.

Consecratus) Consecratione uidelicet magica & caractere, ut in magicis docetur.

Iaspis) In capite Aspidis inuenitur lapillus Iaspidi similis, qui miræ creditur esse efficaciæ & uirtutis, & ideo quidã Iaspidem quasi aspidem uocari uolũt, scribit

Anglicus

Anglicus lib.16.de lap. & metal. Et tot habet uirtutes quot diuersas uenulas & colores. inquit Diosco.

Luxuriam cohibet, impedit conceptum, menstruũ restringit, et emorrhoidas, si in puluerẽ redigatur, datus cum lacte curat, uisum acuit & confortat.

IRIS. CAPVT. XL.

De Iride Albertus lib.2.cap.8. Plin.lib.37.cap.9. Barpth. Anglicus lib.16.

IRim dant Arabes, sed gignit eum mare rubrum,
Cristallo similem, cuius sexangula forma,
Clara luce micans fert causam nominis huius:
Nam si sub tecto radijs sit subdita solis,
Protinus inficitur paries, uarioq; colore
Arcus cœlestis depingit utranq; figuram.

Glossa. Effoditur Iris, ut Plinius narrat, in quadam insula rubri maris, quæ distat à Beronice urbe.60. millia passuum, lib.37.ca.9. Nos item inuenimus maximã copiã horum lapidum in montibus Germaniæ, qui sunt inter Rhenum fluuiũ & Treuerensem ciuitatẽ. Albert.li.2.

Cristallo similem) Sexangulã ut Cristallum esse constat, unde quidam radicem Cristalli esse dixerũt. Plin.

Causam nominis huius) Vocatur ex argumento Iris, ut Plinius ait, Nã sub tecto percussa sole, species et colores arquus cœlestis in proximos parietes eiaculatur, subinde mutans magnaq; uarietate admirationem sui augens.

Easdem creditur habere uirtutes quas & Berillus, nisi quod tantæ non inuenitur quantitatis, Diosco.

Cooperatur hic lapis parturienti, uel ut citius pariat, uel saltem ut dolorem partus facilius sustineat, & non tantum de periculo pertimescat.

Iridis colores inter naturæ mira esse neminem præterit, quod maximo argumento esse potest, quia à pictoribus eiusmodi forma, speciesúe colorum exprimi non queat, unde super omnem Irim dicitur, quod adagionis formam habet, de ueste splendida, coloribus uariantibus, ac omnino cõtexta pretiosius; sunt hæc notata ex 12. antiquar. lect. Cœlij.

LYNCVRIVS. Cap. XLI.

De Lyncurio Albertus lib. 2. cap. 10. Mineraliũ, ubi scriptum est Lygurius. Et idem de animalibus lib. 22. Solinus cap. 8. Plinius lib. 37. cap. 2. & 3. & lib. 8. cap. 38.

Vertitur in lapidẽ qui stillat ab inguine lyncis:
Lyncuriũ dicunt, lapis est tamẽ hic pretiosus:
Nam credunt ipsas hoc præsentiscere lynces,
Quæ mox egestum properant operire liquorem,
Desuper accumulant congestæ pondus harenæ,
Scilicet inuidia ne nostros cædat in usus.
Electro similem Theophrastus habere colorem
Hunc ait, & simili paleas adducere pacto,
Affirmans ipsum stomachi placare dolorem.

Ictericis

Ictericis etiam priscum reuocare colorem,
Et perturbati compescere reumata uentris.

Lyncurius) Linx animal perspicax est oculis, ita ut secundum Poëticas fabulas corpora solida penetret, linguam habet serpentinam, quam ultra modum extendit, collum circumagit, & lupo longior est. De urina eius dicitur nasci lapis lyncurius, sed inuidere homĩ fertur, adeo ut urinã sub harenis abscondat. Hæc Albert. de natu. anim. lib. 22. Confinia sunt apud Plinium li. 8. cap. 38. Et lib. 11. cap. 47.

Ab inguine) q; est à pudendis. Et hoc modo dixit Horatius Sermo. 1. lib. Saty. 8. Fures dextra coercet, Obscœnoq; ruber porrectus ab inguine palus.

Electro similem) Electri color quis sit, habes in cap. Chrysolectros. 18.

Paleas adducere) Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles & Theophrastus credit, testante Plin.

Ictericis priscum) Icterus morbus cum per totum corpus bilis suffunditur, quæ interdum nigra, interdũ flaua est. Dictus autem ab ictero aue quam galgulũ dicimus, aliquando ficedulam crocei coloris. Hic & regius morbus à Plinio dictus lib. 37. cap. 10. q; mulso potionis genere in delitijs regum habito curaretur, inquit Varro. Et aurigo à colore auri, quia citrinum efficit hominem. Et aliquando Arquatus, q; stringat humana

corpora, ut in arcum ducat, de his multa Angli. lib. 7.

Reuma quilibet fluxus est, talis fuit causa accelerationis mortis Manasse, ut est scriptum Iudith. 8. cap. Reumatismum Barpth. Anglicus describit lib. 7. Eiusque meminit Plinius lib. 22. cap. 18.

Hic lapis Lyncurius frigidæ & siccæ complexionis est, rotundus, ualet præcipue uulneratis, & à uulnere ferrum extrahit, Aristot.

LIPARES. CAP. XLII.

Plinius lib. 37. cap. 10. Vincentius lib. 9. cap. 80. Albert. lib. 2. cap. 10. In Pandectis. 442.

Partibus in Lybicis lapis est Lipares uocitatus,
Ad quem sponte sua properat genus omne ferarū
Quas uenatorum sæuit labor exagitare:
Non eget ergo canum morsu curaúe sagaci
Saltus perlustrans, lapidem qui gesserit istum,
Sternendæ satis est uenabula tollere prædæ. Glossa.

Proprietatē illius gemmæ (si modo uerū est) potentiæ diuinæ iuxta Albert. acceptam referre debemus.

MAGNES. CAP. XLIII.

De Magnete Albert. lib. 2. cap. 11. Beroald. in annotatio. in Galenum. Plin. lib. 36. cap. 16. & li. 34. ca. 14. Augusti. de ciuit. Dei lib. 21. Constantinus in lib. graduum. Serapio. 394. Galenus lib. 9. cap. 10.

MAgnetes lapis est inuentus apud Trogloditas,
Quē lapidū genitrix nihilominus India mittit.
Hic ferruginei cognoscitur esse coloris,
Et ui naturæ uicinum tollere ferrum.
Ededon magus hoc primum ferè dicitur usus,
Conscius in magica nihil esse potentius arte.
Post illum fertur famosa uenefica Circe
Hoc in præstigijs magicis specialiter usa.
Hic & apud Medos cum res uenisset in usum
Detexit lapidis magis experientia uires.
Nam qui scire cupit sua num sit adultera coniunx,
Suppositum capiti lapidem stertentis adoptet,
Mox quæ casta manet petit amplexura maritum,
Non tamen euigilans, cadit omnis adultera lecto,
Tanquam pulsa manu subito terrore coacta,
Quem lapis emittit celati criminis index.
Si fur claustra domus spolijs gazisq; referta,
Porta p. 332. & Phytognom. p. 178. Ingrediens prunas ardentes per loca ponat,
Et super aspergat magnetis fragmina prunis,
Et per tetragonum fumi calor alta uaporet,
Mentibus euersis uelut impediente ruina
Defugient omnes in ea quicunq; manebunt,
Et fur securus rapiet quæcunq; libebit.
NB. Porta Magia nat. p. 331. Conciliare potest uxoribus ipse maritos,
Et uice conuersa nuptas reuocare maritis.
Gratia præstatur simul & suadela per ipsum,

Sermo

Sermonisq; decor, disceptandiq; facultas,

Magnes lapis Heraclius dicitur, teste Beroaldo, q in celebri græcorũ est prouerbio, de his (ut Beroaldus ait) qui ad se omnes trahunt, ut Magnes ferrum. Vocatur autem Heraclius ab Heraclia ciuitate Lydiæ uel Magnesiæ, ubi laudatissimus Magnes gignitur, unde et nomen, qđ Lucretius euidēter ostendit his uersibus: Glossa.

Quem Magneta uocant patrio de nomine Graij,
Magnetum quia sit patrijs in montibus ortus.

Plinius tamen sentit ab inuentore Magnete armentario nomen inditum lapidi, hic pastor fuit in India, qui cum crepidas haberet clauis combinatas, hinc inde cũ pasceret ambulans, uenit ad locum ubi magnes latitabat, qui ui sua clauos omnes extraxit, unde inueniendi facta est occasio. Syderiten alio nomine appellant, q ferrum trahat, Plinio dicente. Vide Erasmum in prouerbio, Heraclius lapis, qui rem tractat hanc eleganter ut omnia.

Genitrix India) Gemmarum fertilitatem in India signat Plinius lib. 37. Vide tamen Marbodei .5. caput Ameth. ubi Indiam nutricem nominat gemmarum.

Circe uenefica) Circe filia Solis & Persæ nymphæ, homines ad se uenientes carminibus magicis, poculis et uirga, in quas uellet mutabat formas. De hac multa Homerus. Vide tamen Erasmi Chiliades. in prouerbio Ex eodem ore calidum & frigidum efflare.

Famosa) Capi potest dictio famosus in bonam & in malam partem. Apuleius libro. 11. Metamor. famosum cum laude, & in bonam usurpat. Similiter Cicero in oratione aduersus Valerium, sed idem quoq; lib. 2. de oratore in malam, dicens: Nam me ad famosas uetuit mater accedere. Sed quid hoc loco significet, facile intelligis, forte Circem cuius fama apud multos circumuolet, nam & hoc modo Horatius lib. 1. Oda. scripsit, Fabulosus Hidaspes, q, ob suam magnitudinem ab omnibus decantatus sit Poëtis.

Gazis) Gazā Persæ ærariū uocāt, ut scribit Mela.

Per Tetragonum) Hoc est, per quatuor angulos, τετράγωνος enim quadrangularis latine significat, sed quia figura quadrangularis est perfecta (continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoq; æquales habens angulos, & semper stat recta, eodem modo se habens, nam portiones omnes æquales sunt) uirum bonum ac fœlicem semper eodem se habentē modo, et uirtutum potestate, quibus insignis est, retinentem in omnibus æqualitatem quandam Tetragonum uocamus, cuius rei testem accipe Ludo. Cœlium li. 10. ca. 14.

Et suadela) Id est persuadendi dea. Hanc Angelus Politianus miscella. cap. 91. Suadam & Pytho nomīat. Et huius meminit Hora. Epist. ad Numitiū lib. 1. At bene nummatum decorat suadela, uenusq́;

Hic lapis potui datus, est optimū remedium ei, qui de

ferro

ferro toxicato uulneratus est. Et ualet ad sagittam uel gladium extrahendũ de uulnere, scribit Galenus. Eius puluis datus in succo fœniculi, contra hydropisim efficax est, ut Platearius.

Quum autem omnibus pateat D. Augustinũ extitisse uirum incomparabilis fidei, libuit & ab eo uisum miraculum huc adscribere de magnete. Magnetem lapidem nouimus esse mirabilem ferri raptorẽ dicit; qđ cum primum uidi, uehementer exhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum anulũ raptum atq; suspensum, deniq; tanq̃ ferro quod rapuerat, uim suam dedisset, cõmunemq́; fecisset, idem anulus alteri admotus est, eundemq́; suspẽdit, sic accessit et tertius & quartus, iãq; sibi per mutua circulis nexis, non implicatorum intrinsecus, sed adhærentium extrinsecus, quasi cathena pependerat anulorum. Quis istam uim lapidis non stuperet? quæ illi nõ solum inerat, sed etiam per tot suspensa trãsibat, & inuisibilibus ea uinculis subligabat. Hæc Augustinus de ciuit. Dei lib. 21. Sunt apud Plinium lib. 34. cap. 14. his Augustini uisis consimilia.

MOLOCHITES. Cap. XLIIII.

De Molochite Albert. lib. 2. cap. 11. Plin. lib. 37. ca. 8. Solinus cap. 45. Siluaticus Pandecta. cap. 448.

INfantum cunas uirtute sua Molochites
Protegit, & casus abigit quoscunq; ferinos.
Ne teneros artus pars possit iniqua nocere,

Dat lapidi pretium uirtus cumulata decore.
Crassum quippe uirens similis solet esse smaragdo,
Hunc Arabum gentes prius inuenisse feruntur,

Glossa. Molochites à colore Maluæ nomē accepit si Pli.cre (dimus

MEDVS. Cap. XLV.

De Medo Dioscorides in proprio capite. Plin. lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 11.

AST in Medorum regione lapis reperitur,
Dicitur hic Medis mortis dator atq; salutis.
Nanq; super cotem mulieris lacte solutus,
Quæ semel atq; marem peperit, persanat inunctus
Visu fraudatos, multo iam tempore cæcos.
Lacte solutus ouis, semel atq; marem parientis,
Expellit ueterem simili ratione podagram,
Et fessas reficit sub anhelo pectore fibras.
Hoc quoq; nephretici sanescunt unguine renes.
Debet in argento mixtus uitroúe reponi,
Ieiunoq; dari sic utile fit medicamen.
At resolutus aquis cotis sibi fragmine mixto,
Et porrectus ei tibi quem decreueris hostem,
Vt lauet inde suam quasi pro medicamine frontem,
Obducet miseros extincto lumine uultus.
Si potum dederis uomito pulmone peribit.
Hic totus niger est, sed non nigra tota potestas,
Candida cum prodest, dum lædit nigra uocetur.

Glossa. Medus à regione Medorū ubi plures inueniuntur nomen

nomen habet, ut scribit Albertus. Plinius aūt à Medea fabulosa Mediam dicit uocari. De Media habes apud Strab. li. 11. Isido. aūt Mirriten noīat, q̄a mirrhæ color (est in eo.

Mortis dator atq; salu.) Est duplicis potētiæ Medus, bonæ scilicet et malæ. Nā tritus in cōctura medicinali cū lacte mulieris, q̄ semel puerū primo partu ædidit, et unctus, albugīes oculorū curat, et oēm illorū dolorem, Podagricos eodem modo, cū lacte ouis quæ semel genuit masculum, curat. Verum si quis ex eo biberit, pulmonem euomet, Sic notauimus ex Dioscor.

Veterem podagram) Quæ aliter nequit curari iuxta illud Ausonij:

Non est in medico semper releuetur ut æger,
Interdum docta plus ualet arte malum.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.

Nephretici dicuntur, quibus dolent renes. Nephritis enim passio renum est seu morbus, qui inter acutos numeratur, Vide L. Cœlium lib. 2. cap. 36.

Debet in argento) Hoc medicamen præparatū habeas in uase uitreo uel argenteo, iuxta Dioscoridem.

Cotis fragmine mixto) Et cotis alia uis est: nam fricatio illius probibet augmētari mamillas puellarum ante tempus, et testiculos puerorū, q̄a infrigidat, sic Auicen.

Non nigra potestas) Id est nō mala & infelix ex toto, q̄a rite utētibus cōducit, Vide tamen Eras. Chiliad.

 in pro=

in prouer. Albus an ater sis nescio: ubi solito more quid albus, quid niger color significet, digito monstrat.

ONIX CAPVT. XLVI.

De Onice Plin. lib. 37. cap. 6. Galen. lib. 9. cap. 11. Siluat. Pandect. cap. 453. Albert. lib. 2. cap. 13. ubi onix & onicha tanq̃ diuersi lapides ponuntur, cum tantum unus sit.

A Collo suspensus onix, digitoue ligatus,
Insomnes lemures, & tristia cuncta repellit:
Multiplicat lites, & commouet undiq; rixas.
Dicitur in pueris multas augere saliuas.
Hanc quoq; dant nobis Arabes, dat & India gemmã:
Hæc etiam quinas species perhibetur habere,
Sardius at præsens si sit tibi non nocet onix.

Glossa Onix lapis dictus, q habeat in se permixtum candorẽ in similitudine unguis humani. Græci enĩ unguem dicunt onicen, sic testatur Isidorus. Platearius aũt, Onix inquit, genus gummi est, fluens ex arbore quæ onicha dicitur, quod postea indurescit in lapidem, sicut de succino legitur, Hinc lapidi hoc nomen impositum.

Quinas habet species) Indica onix corneam, igneam, nigram, cingentibus candidis uenis & oculis modo interuenientibus, scribit Plinius.

Hæc gẽma infirmo apposita oculo, sponte sua, quasi sensata res intrat sine læsione, circuitq; oculum, & omẽs partes interius penetrat, quosq; cõtrarios uiderit esse

esse humores prorsus excutit, Sic Platearius.

ORITES. CAP. XLVII.

De Orite Plinius lib. 37. cap. 10. Vincentius lib. 9. cap. 89. Albert. lib. 2. cap. 13.

Laetiferos morsus niger atq; rotundus Orites
Quos fera, uel cornu, uel sæuo dente peregit,
Cum roseo mixtus perfecte curat oliuo.
Per uastos Heremos interq; feras gradientes,
Illæsos seruat morsus abigendo ferarum.
Hic uiret & maculas habet albas, alter Orites
Altera pars cuius crebris magis aspera clauis,
Altera læuior est corpus quasi lamina ferri,
Hic facit appensus ne fiat fœmina prægnans.
Si fuerit prægnans mulier cito fundit abortum.

Orites uocatur à quibusdam syderites, q̃ ignem non sentiat, dicit Plin. lib. 37. Tres habet species, quarũ una est nigra & rotunda, alia uiridis maculam habens albam, Tertia cuius pars altera aspera est, altera plana, et est color quasi ferri lamina, Verba sunt Alberti. Glossa

OPHTHALMIVS Cap. XLVIII

De Ophthal. Albert. li. 2. cap. 13. Anglicus lib. 16.

Avertens oculis morbos Ophthalmius omnes,
Asseritur furum tutissimus esse patronus.
Nam se gestanti uisus conseruat acutos,
Ac circumstantes obducta nube recondit,
Vt spoliare domos possint impune latrones.

Ophthalmius nomen à patria habet, testis Isidorus, uarijs coloribꝰ distinctus est, sed tot uirtutes habet quot colores, ut idem.

PANTHERVS. Cap. XLIX.

De Panthero Speculum naturale lib. 9. capite. 90. Albert. lib. 2. cap. 14. Barpth. Angli. lib. 16.

PAntheron multos testantur habere colores,
Nam niger & rubeus, uiridis, pallensq́; uidetur,
Purpureus, roseusq́; simul, sparsimq́; colores
Hos habet, & uario distinctus stemmate uernat.
Expedit hunc orto quàm primum sole uidere,
Vt uictor possis omnes exire per actus.
Ipso nanq; die poterit te uincere nemo.
Pantheram patet esse feram diuersi coloris,
India quam gignit, cuius pauefacta draconum
Voce fugit rabies, quam bestia contremit omnis,
Huius ad exemplar, sic est lapis iste uocatus.

Glossa Tot uirtutes habet Pantherus, quot colores, ut in lib. de natu. rerum scriptum est.

Bestia contremit omnis) Ferunt odore earum mire sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem caput occultant, & pulchritudine reliquæ partis bestias ad se inuitant, & sic inuitatas arripiunt ac deuorant, Hæc Plini. lib. 8. capi. 17. Vnde Poëta dicit: quam bestia contremit omnis.

Cuius uoce rabies draconum fugit pauefacta) Dicitur

tur hoc animal infestũ esse draconi, et ob hoc Pantheræ uocem draconem fugere in latibula antrorum. Hæc Albertus de nat. ani. lib. 22.

PYRITES. Caput L.

De Pyrite Albertus lib. 2. cap. 14. Plin. lib. 37. cap. 11. Solinus cap. 50. Gale. lib. 9. cap. 4. Apud Albertum corrupte legitur Perithe uel Peridonius.

CVI furuus color est, cui nomen ab igne Pyrites
Se uetat astringi, pertractariq; recusat,
Tangi uult leniter, pauidaq; manu retineri,
Nam pressus nimium digitos stringentis adurit.

Pyrites caligines oculorum purgat, duriciem mollit, & digestionem facit, addita resina carnes peræquat. Sic Dioscorides. Furuus color) Id est niger, ut Festo Pompeio placet lib. 6. Glossa.

PEANITES. Caput. LI.

De Peanite, Plinius lib. 37. cap. 10. qui Peantiten nominat. Solinus cap. 14. Anglicus lib. 16. Albert. lib. 2. cap. 14. sed Peranites scribit.

GIgnitur in Macedum regione lapis Peanites,
Fœminei sexus referens imitando labores,
Sed quibus ex causis, dubiũ, nã tempore certo
Concipit & parit, & parientibus auxiliatur
Vltima quas uexat dubij discriminis hora.

Peanitem quidam gemonidam appellitant, ait Plinius, & species ei est aquæ glaciatæ. Glossa

In Ma-

In Macedum regio.) In Macedonia iuxta monumentum Tyresiæ inuenitur. Plinius.

PRASIVS. CAPVT. LII.

De Prasio Plinius lib. 37. cap. 8. Specu. nat. lib. 9. cap. 91. Albertus lib. 2. cap. 14.

Conspicuus Prasius gemmis solet annumerari,
Sed non est charus contemptus quippe decore,
Vtile nil confert, nisi quod uiret & decet auro.
Altera sanguineis species est illita guttis,
Tertia candidulis tribus est inscripta lituris.

Glossa. Prasius colorem habet qualē prasion, hoc est Marrubium, unde tale nomen sortitur, Albertus.

Expertum est q̃ confortat uisum, et quasdam Iaspidis, & quasdā Smaragdi habet operatiōes, sic Albert.

SAPHIRVS. CAP. LIII.

De Saphiro Diosco. lib. 5. ca. 146. Plin. lib. 37. cap. 9. Gale. li. 9. ca. 19. Alber. lib. 2. ca. 7. Aristo. in lap. suo.

Saphiri species digitis aptissima regum,
Egregium fulgens puroq; simillima cœlo,
Vilior est nullo uirtutibus atq; decore.
Hic & syrtites lapis à plærisq; uocatur,
Quod circa syrtes Lybicis permixtus harenis,
Fluctibus expulsus feruente freto reperitur.
Ille sed optimus est quem tellus Medica gignit;
Qui tamen asseritur nunq̃ transmittere uisum,
Quem natura potens tanto ditauit honore,

Vt sacer & merito gemmarum gemma uocetur.
Nam corpus uegetat, conseruat & integra membra,
Et qui portat eum nequit ulla fraude noceri,
Inuidiam superat, nullo terrore mouetur.
Hic lapis, ut perhibent, educit carcere uinctos,
Obstrictasq; fores, & uincula tacta resoluit,
Pacatumq; Deum reddit, precibusq; fauentem,
Fertur et ad pacem bo[?]us esse reconciliandam,
Et plus q̃ reliquas amat hanc necromantia gemmam,
Vt diuina queant per eam responsa moueri.
Corporeis etiam morbis lapis iste medetur,
Scilicet ardorem refrigerat interiorem,
Sudorem stringit nimio torrente fluentem.
Contritus lateri super illitus ulcera sanat,
Tollit & ex oculis sordes, & fronte dolores,
Et uitijs linguæ simili ratione medetur,
Sed qui gestat eum castissimus esse iubetur.

Syrtes duo sunt sinus Aphricani maris dispari magnitudine, sed pari periculo, inquit Salustius. Glossa

Fluctibus expulsus) Vento ibi contrahūtur harenæ, scribit idē, unde locus fit uadosus accedente cumulo harenarum Lybicarū, in quibus, ut Poëta uult, Saphirus reperitur, quia sic medium maris accessibile efficitur.

Medica tellus) Medicam regionem describit Strabo Geog. lib. 11. Et Plinius lib. 6.

Nunq̃ transmit. uisum) Nam densus est non pellucidus

cidus, Iſidoro teſtāte, niſi aliud Poëta innuat, quod eſt colligere ex lib. de nat. rerū, ubi ſic inuenio. Nunquam quantumcunq; purus ſit Saphirus imaginem in ſe ut ſpeculum oſtendit.

Vt uocetur ſacer) Tantæ autoritatis fuit lapis iſte apud ueteres, ut Appollini ſacratum dixerint, Vnde gentiles cum pro reſponſis deum ſacrificiorum tempore conſuluerunt, certificari citi[illegible] putauerunt ſi Saphirum in præſentia [illegible]aberent, Hæc Dioſcorides. Vnde ſubiungit Poëta, Vt diuina queant per eam &c.

Necromantia hunc amat) Magi ſingulariter diligunt hanc gemmam, dicit Anglicus, quia ad eorum opinionem per ipſius uirtutem quædam mirabilia operari poſſunt, quod Poëta ſcribit ſatis dilucide.

Ardorem interiorem refrigerat) In febribus incentiuis refrigerium præbet, ſi iuxta uenas cordis pulſatiles ſuſpendatur, Dioſcorides.

Sudorem ſtringit) Virtutē habet fluxus ſanguinis reſtrictiuā, unde ſi tēporibus apponatur, ſolet reſtringere ſanguinem de naribus profluentem, Sic Dioſcor.

Super illit[illegible] lateri) Apoſtematum reprimit inflaturam, ſi principio inflatiōis apponatur, Idem autor eſt.

Tollit & ex oculis) Sed uult Dioſcorides prius in frigidam aquam poni.

Caſtiſſimus eſſe iubetur) Nam caſtitatis amatrix dicitur ſaphirus, ait Iſidorus.

Item uim habet ueneno contrariam, unde si araneā infra pixidem posueris, & uerū saphirum supra pixidis orificium aliquandiu, aranea eius uirtute uicta perit. Hoc dicit insignis author Dioscorides.

SMARAGDVS. Cap. LIIII.

De Smaragdo Plinius lib. 37. cap. 5. Solinus ca. 24. Serapio cap. 384. Albertus libro. 2. cap. 17. Isidorus libro 14. capite 3.

OMne uirens supat forma uiridāte smaragdus,
Cuius bis quinæ species binæq; feruntur.
Sunt etenim Scythici, Bactriani, Niliaciq́;,
Sunt & qui uenis nasci perhibentur in æris,
Quos maculis uitiosa notat natura metalli.
Sunt Carthedonij, reliquos piget enumerare.
Præcipuus Scythicis honor est & gratia maior.
Griphibus eripiunt seruantibus hos Arimaspi.
Quos uisus penetrat formæ potioris habentur.
Quorum luce uirens uicinus tangitur aër,
Quos neq; sol mutat, nec clara lucerna, nec umbræ,
Strata superficies quibus est uel concaua forma,
More iacentis aquæ uultum spectantis adumbrant,
His usum speculis testatur fama Neronem,
Cum gladiatorum pugnas spectare libebat.
Optimus his situs est quorum sunt corpora plana.
Commodus iste lapis scrutantibus abdita fertur,
Cum præscire uolunt aut diuinare futura.

Auget

Auget opes idem ſeſe reuerenter habentes,
Omnibus in cauſis dans perſuaſoria uerba,
Tanquam facundi uis ſit ſermonis in illo:
Collo ſuſpenſus dirum fugat Hemitriteum,
Et ſanare poteſt ipſa ratione caducos,
Emendat feſſos uiridi mulcedine uiſus,
Et tempeſtates auertere poſſe putatur.
Fertur laſciuos etiam compeſcere motus,
Proficit in uiridi magis, accenditq; colorem
Ablutus uino aut uiridi perunctus oliuo.

Smaragdus à nimia uiriditate dictus eſt, nam omne ſatis uiride ſmaragdum dicitur, quod Iſidorus ait.

Omne uirens ſuperat) Etiam herbas uirentes, & circa ſe uiriditate nimia aërem repercuſſum, neq; illius uiror in ſole aliquo modo obumbratur, ut Plin. ait.

Bis quinæ ſpecies) Duodecim enumerantur genera Smaragdi apud ſcriptores, præcipui tamen Scythici, q; nullis minus uitij ineſt, qui quantum ſmaragdi à cæteris gemmis diſtāt, tantū iſti ab alijs ſmaragdis. Hinc Bactriani, quibus altera laus eſt, quos in commiſſuris ſaxorum Eteſijs flatibus colligunt, tunc enī detecto ſolo internitent, quia his uentis harenæ multum mouentur. Tertium locum Niliaci, hoc eſt Aegyptij tenent, qui eruuntur circa Copton opidum Thebaidis in collibus & cautibus, reliqua genera in metallis ærarijs inueniuntur. Si narrationis fidem quæris, lege Plinium

lib. 37.

lib.37.cap.5.unde hæc supra posita excerpta inuenies.

Scythici) Scytharum regio septentrionalis est ab India ad Germaniam porrecta, De hac & Bactris in Asia legito Strabo lib.2.

Niliaci) Id est Aethiopici, quia Nilus Aethiopiæ fluuius est, de hoc uide capite.31.in scholijs.

Carthedonij) q, est Carthaginenses. Carthago enī & Carthedon est dicta à conditore Carthedone. Eius meminit Appianus.

Arimaspi) Scythiæ populi sunt unoculi, scribit Herodotus, qui assidue præliantur cum Gryphis, ferarum uolucri genere eruēte ex cuniculis mira cupiditate aurum, ut Plinius, Ita nuncupatos asserit idem Herodo. quia illarum gentium uocabulo arima unum significat, spu uero oculum.

Quibus est strata superficies uel concaua forma) Hoc est, qui non ex toto æqualitatem habent, uultū spectantis adumbrant, quia tunc una pars obumbrat aliā dicit Albertus.

His usum speculis) Smaragdis enī nihil iucundius, nihilq; utilius uident oculi. Nam fatigatos obtuitus coloris lenitate reficiunt, & quos alterius gemmæ fulgor retuderit, Smaragdi recreant, Solinus.

Corpora plana) Optimos sortiuntur situs quibus planicies est resupina & extenta, ait idem.

Optimus situs) Ferunt nanq; in Cypro insula, in tu-

mulo Reguli Hermiæ iuxta Cetarias Leoni marmoreo inditos oculos Smaragdinos, ita (propter bonũ sitũ hoc est planiciem resupinam) radiantes in gurgitem, ut piscatores territi refugerent, scribit Vincentius.

Reuerenter habentes) Expertum est q, Smaragdus non fert coitus immundiciem, quia rex Vngariæ in coitus hora cum uxore sua Smaragdũ habuit, qui in tres partes diuisus est propter hoc, quia ad castitatem se inclinat, Albertus hæc scribit.

Hemitriteus est semitertiana febris, quæ fit ex Colera putrefacta extra uasa, & nõ collecta ad Apostema, dicit Anglicus.

Sanare caducos) Si ponitur ad Epilẽtici caput smaragdus, iuuat, quãdo super arteriam calorem eius temperat, inquit Aristot.

Qui dederit in potu, de limatura eius lapidis põdus .8. granorum ordei huic qui sumpsit uenenum, antequã fecerit impressionẽ, liberat eum à morte, & nõ cadent capilli eius, neq; excoriabitur, ut est Pandect. cap. 476.

SARDIVS. Caput. LV.

Sardam uocat Albertus. lib. 2. cap. 17. quem debuit Sagdam nominare, hunc uero Sardinium. Plinio dicitur Sarda lib. 37. cap. 7. Barpth. Angli. lib. 16.

Sardius à Sardis est à quibus ante repertus
Sortitus nomen, rubei solet esse coloris.
Hic inter gemmas uilissimus esse putatur,
Præter fulgorem cum nil ferat utilitatis,

Excepto q Onix nequit hoc præsente nocere.
Huic quoq; dat quinas species studiosa uetustas.

Sardis pluraliter urbs est Lydie, regia Cresi, præclara quidem, Huius mentionem facit Strabo Geog. 13. Glossa

Onix lapis qui multiplicat lites, & commouet undiq; rixas, ut habetur supra cap. 46.

Quinas species habet, sed inter illas utilior est quæ mittitur à Sardis. Gaudiũ enĩ incendit, expellit timorẽ, audaces reddit atq; mentẽ acuit. Ab incãtatiõibus quoq; et maleficijs tuetur, si Diosco. credendũ. In lib. de nat. rerum, legitur q fluxum sanguinis ut Corneolus sanet.

Circa Leucadiã Epiri quoq; inuenitur hic lapis, et circa Aegyptũ. In his aũt mares excitatius fulgent, fœminæ uero pinguiores sunt, & crassius nitent. Plin.

SARDONIX. CAP. LVI.

De Sardonice Plinius li. 37. cap. 1. & .6. & .12. Solinus cap. 45. Albert. lib. 2. cap. 17. Aristot. in lap. suo.

SArdonicem faciunt duo nomina Sardus Onixq;,
Tres capit ex binis unus lapis iste colores,
Albus & hinc niger est, rubeus supereminet albo:
Ipsum distribuunt species in quinq; magistri,
Sed quasi tres puros impermixtosq; colores
Sic in se retinent, distent ut limite certo,
His honor amplior est, & eorum forma probatur,
Densior & raro plus fertur habere decoris.
Hic solus lapidum cæram conuellere nescit.

Hic humilem castumq; facit, multumq; pudicum,
Cuius uirtutes alias reperire nequiui,
Partibus hunc nostris Arabes, sed & India mittit.

Glossa Albus hinc niger) Cœperunt pluribus hæ gemmæ intelligi coloribus, dicit Plinius, radice quidem nigra, medio candido, uertice non sine quadam specie purpuræ, candore in minium transeunte.

In quinq; species) Inuenitur quinq; modis Sardonix, & forte pluribus, propter diuersam colorum cõmixtionem, & substantiæ densitatem, dicente Alberto.

Distent ut limite) Et laudabilior est qui colores magis habet distinctos, Albertus.

Ceram conuellere nescit) Sardonix optimus est ad sigilla, quia nil ceræ tenet, quod scribit Helinandus.

Hac gemma Policrates tyrãnus ab inuidia fortunæ sese redimere credidit, proiecta ipsa ĩ mari, quæ à pisce eo die capto, regiq; in culinam deportato, relata est, dicit Plinius lib. 37. cap. 1.

Arabia & India mittit, patet ex Plinio Arabicarũ & Indicarum argumentum: Arabicæ inquit, excellũt candore circuli prælucido, sed non gracili, neq; in recessu gemmæ, aut in deiectu renitente, sed in ipsis umbonibus nitente. At hoc in Indicis cæreum aut corneũ inuenitur, etiam circuli albi, quædamq; cœlestis in ijs arquus anhelatio est, lib. 37. cap. 6.

Dominum illius lapidis oportet esse humilem & prudentem

prudentem, sic est in libro de natura rerum.

SELENITES. Cap. LVII.

De Selenite Dioscorides lib. 5. Plinius lib. 37. cap. 10. Auicennæ lapis lunæ dicitur lib. 2. cap. 412. Solinus cap. 50. Albertus lib. 2. cap. 17.

NEc Selenitem fas est omnino taceri,
Quæ uelut herba uirens et Iaspidis æmula gēma,
Lunares motus & menstrua tempora seruat,
Crescit enim luna crescente, minorq; minuta
Efficitur, tanquam cœlestibus anxia damnis:
Iccirco sanctus lapis á plærisq; uocatur.
Dicitur esse potens ad amorem conciliandum,
Languentes etiam Phthisicos iuuare putatur.
Toto gestatus crescentis tempore lunæ,
Nec minus & toto per decrementa fluentis
Effectus miros & commoda plurima præstat.
Hanc autem gemmam memorant in Perside nasci.

Selenites, quia imaginem lunæ habet, sic uocatur, σελήνη enī lunam significat latine, uide Plin. 37. ca. 10. Glossa.

Velut herba uirens) Ex candido translucet melleo fulgore. Plinius.

Menstrua tempora) Hoc est quæ sunt mensis unius, quia luna octo & uiginti prope diebus totius zodiaci ambitum conficit, qui mensem integrum faciunt, Macrobius in som. Scipio. lib. 1. A` mense autem deducitur adiectiuum menstruus, ut menstruum opus, quod est o-

pus unius mensis, Perottus.

Phthisis est cōsumptio naturalis in humore corporis ex ulcere pulmonis proueniens, fit aliquādo ex reumate à capite distillante in pulmonem quē repercutit, et repercutiendo cauat, & ulcerat. Aliquando ex nimia pulmonis siccitate: nonnunq̄ ex sanguine, cum in pulmone rumpitur uena, & eius fluxus in saniem conuertitur. Barpth. Anglicus.

Cōmoda plu. præstat) Nam qui portat eū fertur habere præscientiā quandā futurorū, si sub lingua portetur, præcipue prima luna et decima existente, sic scribit Albertus. At Vincentius in spec. nat. ait: Ista duo uocabula gemmarū Chelonites et Silenites uidētur confundi, & unū loco alterius sumi, uitioq; scriptorū corrumpi. Nam eadem ex parte hic dicuntur de Selenite quæ superius dicta sunt de Chelonite.

SAGDA. CAPVT. LVIII.

De Sagda Plin. li. 37. ca. 10. Solin. cap. 50. Albert. li. 2. ca. 17 sed ꝑperā Sarda ibi legitur. Vincē. li. 9. c. 95.

Difficilis gemmas super omnes Sagda repertu,
Nunq̄ sciretur nisi se daret inueniendam.
In medio siquidem natus lapis iste profundo,
Naues ui quadam petit è regione meantes,
Et prælabentis tabulis hærendo carinæ
Ad portum uehitur, merx ignaris data nautis.
Est autem morsu tabulæ sic fixa tenaci,

Quod

Quod nequit abrasa ligni sine parte reuelli.
Huic Prasinus color est regio Chaldaica tellus.

Morsu tenaci) Sicut Magnes ad ferrum se habet, ita Sagda ad lignum. Albertus.

Prasinus color, Id est uiridissimus, ut Siluat. Pandecta. cap. 579. à colore foliorum porri. Prason enim græce, latine porrum. Ibidem.

Chaldaica tellus) Caldæa est regio orientalis, quæ & Babilonia dicitur, ab urbe Babilone, de hac Strabo Geogra. lib. 16.

TOPAZIVS. CAP. LIX.

De Topazio Plinius lib. 37. cap. 8. Albertus lib. 2. cap. 18. Isidorus lib. 16.

Nominis eiusdem Topazion insula gignit,
Qui quanto rarus, tanto magis est pretiosus.
Hic species tantum binas perhibetur habere.
Alterius puro color est uicinior auro.
Clarior alterius tenuisq; magis reperitur.
Fertur Hemorrhoicis idem lapis auxiliari.
Quodq; magis mirum limam sentire putatur.
Feruentes etiam compescere dicitur undas.
Gignit & hunc Arabum gemmis ditissima tellus.

Noīs eiusdē) Iuba rex Mauritaniæ, in mari rubro multas inuenit insulas, & inter eas unā quæ Topaziō uocatur, uide Stra 16. In insula aūt cui nomē est Chitis Troglodite prædões, cū diutio famæ et tēpestate pressi Glossa.

herbas radicesq; effoderēt, eruerunt Topazion, quærendo herbas. Topaxin enim Troglodítarum lingua significationem quærendi habet, scribit Plin. li. 37. ca. 8.
Qui quanto rarus) Hinc Octauius Cleophilus ait:
Optima quadriuio non inueniuntur in omni
Nobilius, quanto rarius omne uides.
Hic species binas) Duo eius genera faciunt, Prasoiden atq; Chrysopteron, similem Chrysoprasio, eius enī tota similitudo ad succum porri dirigitur. Hæc Plinius.
Hæmorrhoicis) Id est fluxum sanguinis patiētibus, Hemorogia enim uel Hemorosagia sanguinis fluxus est uel discursus, & Hemorogida ani ægritudo proueniēs à fluxu sanguinis illius loci, sic Siluat. Pandect ca. 237.
Limam sentire) Est amplissima gemmarum, & ea sola nobilium limam sentit, Cæteræ saxo et cote poliuntur, hæc et usu atteritur, si autorē quæris Plin. legas. 37.
Compescitur unda) Topazion cum ponitur super hominis uulnus, cessat fluxus: q, si super aquā bullientem, ampullæ eius cessant, Aristot.
Arabum ditiss. tellus) Est Arabia triplex, deserta quippe, petrosa, & felix, quæ, ut Dionysius scribit, ad orientem & austrum spectat, rubro alluitur mari, utq; Solinus ait. Arabia sacra interpretatur, propter odores quos plurios creat. De hac scribit Plin. lib. 12. Strabo (lib. 16.
Iram sedat Topazion & tristitiam, ualetq; cōtra noxios motus, frenesim & mortē subitaneā, ut Diosco.

TECOLITHVS. CAP. LX.

De Tecolith. Plin. lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 10. Albert. li. 2. cap. 3. sed pperam ibi scriptũ est Cegolites.

TEcolithus nucleo similis perhibetur oliuæ,
Aspectu uilis, naturæ ui pretiosus,
Nanq; solutus aquis, et ab his qbus expedit haustus,
Dicitur esse potens lapidosos soluere renes,
Vesicæq; simul purgare dolentis harenas.

Tecolithus) τεκόλειθος calculi lapis dicitur, oliuæ nucleo similis. τέκος calculus, λειθος lapis est. Huius meminit Auicenna lib. 2. ubi uesicæ lapidem nominat. Camillus aũt lapidẽ Iudaicũ, de quo Pandecta. ca. 436. Glossæ

VNIO. CAPVT. LXI.

De unione Plin. lib. 9. cap. 35. Solinus cap. 66. Serap. capi. 397. Albertus lib. 2. cap. 11. Isidorus. lib. 16. Platearius in lib. de simplici medicina.

TOllitur è conchis species memoranda marinis,
Vnio dictus ob hoc, q̃ ab una nascitur unus,
Nec duo uel plures unq̃ simul inueniuntur.
Cuius ad ornatum laudatur candida forma,
Vt deceat uestes, deceat nihilominus aurum.
Conchæ temporibus certis referuntur hiantes
In cœlum patulæ rores haurire supernos,
Ex quibus orbiculi candentes concipiuntur.
De matutino fit clarior unio rore,
Ros uespertinus fœtus solet ædere fuscos.

Et iuuenes conchæ dant Baccas candidiores,
Obſcurat fœtus concharum grandior ætas.
Quanto rorantis fuerit plus aëris hauſtum,
Tanto maiorem gignit roratio baccam,
Vltra ſemi nucem ſed creſcere nulla putatur.
Quod ſi celſa micent tonitru conuexa coruſco,
Conchæ diffugiunt ſubita formidine clauſæ,
Sic intercepto conceptio deperit hauſto,
Et fit abortiuum quod cœperat inde creari.
Inſignes baccas prædam maris India gignit,
Gignit & inſignes antiqua Britannia baccas.

Gloſſa. Ab una naſcitur unus) Nunq̃ duo reperiuntur indiſcreti, Ideoq; & nomen unionũ Romanæ delitiæ impoſuerunt eis. Nam id apud græcos non eſt, nec apud Barbaros inuentores aliud q̃ margaritæ nomen, dicit Plinius, q; in conchis marinis reperiatur hoc lapidis genus. Sic Iſidorus.

Laudatur cãdida forma) Talis autem ipſis eſt conchis ſenſus, ut partus ſuos timeant maculari, cum ſol urẽtes ac feruẽtes orbes emerſerit. Itaq; ne calore nimio fuſcẽtur lapides, cõchæ ſubſidũt in profundũ. Solinus.

Deceat ueſtes) Margaritas digitis ſuſpendere, & binas trinasq; auribus gloria fœminarum fuit, quin & pedibus, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed & totis addebant ſocculis. Neq; geſtare ſatis erat, niſi calcaſſent etiam pedibus per uniones ambulando, Plinius.

Prædam

Prædam maris) Concha ipsa cum manũ uidet sese cõprimit, opesq; suas operit, adeo prædæ timet, gnara propter uniones se peti, sed manum si præueniat acie sua abscindit. Plinius.

Antiqua Britannia) Hoc est Britannicum mare, qđ nunc Anglicum dicitur. Albertus.

Quod si micent celsa conuexa) Sĩ fulgurat comprimuntur conchæ patefactæ, ac pro ieiunij modo minuuntur, uitia contrahentes abortiua quæ Physemata à bullarum similitudine dicuntur, dicit Plin. lib. 9.

Habent uirtutem confortandi albæ & claræ margaritæ, contraq; debilitatem & fluxum uentris uel sanguinis, necnon cordiacam passionem sanant.
In febribus datur puluis earum cũ zuccaro rosarum, Sic Plattarius.

MARBODEI EPILOGVS.

Hæc ex innumeris excerpta uocabula gemmis
Sufficiant nostro uigili collecta labore,
Quæ decies senis distincta patent capitellis.

QVERELA QVOD INTER lapides pretiosos molaris lapis tacetur.

VIrtutes lapidum multi scripsere, molarem
Te quis non credat sed siluisse nefas?
Mentio nulla tui fit, te mola carmine iusto
Cur priuant docti? commoda curq; tua?
Scribit Corallum Metrodorus maximus author,
Chrysolitumq; phrasi Democritus cecinit,
Sardonicem. Prasium, Zoroastes carmine multo
Dixit, at insignem nemo Poëta molam.
Qui fit? quum decus es lapidum, quũ nobile pondus?
Quum sine te uitam ducere nemo potest.
Granum accipis, nam far reddis, tua mira potestas,
Qua faciant homines pignora cuncta sua.
Nec Veneris sunt grata adeo, nec munera Bacchi,
Vt tua quæ prodit dædala terra sinu,
Idaliæ puer en oculos præstringit & aufert,
Sed molitor cunctos cæcat amore tuo.
Nil est q̃ uates donant mendacia rebus,
Cum titulos poscunt præteriisse molæ,
Qua sine nulla quies, sine qua nec ulla uoluptas
Perpetua est, præsens gaudia mille tenet.
Exornat digitos gemma, at tu fercula regum,
Nanq; labore tuo fit mediante Ceres.

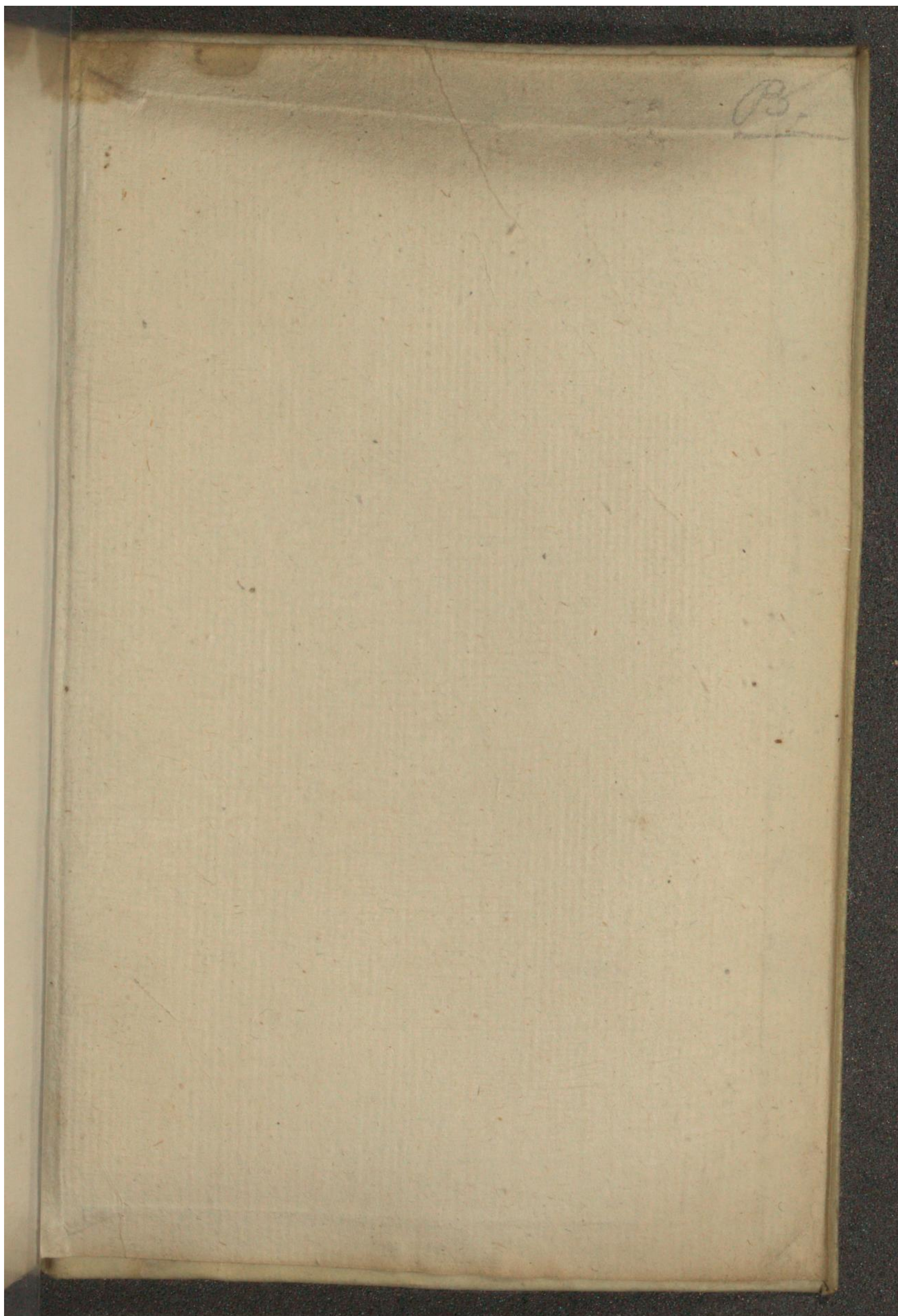
Non

Non metuis fures nocturno tempore, uel quod
Est maius, neruos Phalaridisúe minas.
Te non corrodunt mures, tu singula rodis,
Non tineas pascis, pascis at ipsa deos.
Sit sanè gemmis uirtus, sint præmia magna,
Maiora ipse lapis commoda (crede) feres.
Decipit emptorem persæpe, imponere gemma
Consueuit fuco, tu petra fraude cares.
Dignam igitur te laude molam te laude molarem
Cur quis non credat præteriisse nephas?
Cætera (blandiri uidear ne forte) relinquam,
Sit satis ad gemmas nam numerasse molam.

FINIS.

GEMMARVM INDEX.

GEMMARVM INDEX.

B.